

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Status

nr **7**
augusti 1963
pris 1:50

AKTIVITET GENOM EGNA INSATSER

Arbetsgrupp vid en av riksförbundets socialvårdskurser

RHL

(Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjuka) har 16.000 anslutna medlemmar och 130 lokalföreningar i hela landet

3 viktiga punkter för bättre folkhälsa

- Effektiv hälsokontroll, som avslöjar hjärt- och lungsjukdomar på tidigt stadium
- Vid behov sjukvård och kartläggning av eftervård, försörjnings- och arbetsmöjligheter.
- De sjukas egen aktiva medverkan i åtgärder, som syftar till deras rehabilitering

har alltid kännetecknat verksamheten inom Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjuka.

Vi vill bl. a. genom medlemsvård, studier och egen kursverksamhet, göra de sjukdomsdrabbade bättre skickade att förstå sin sjukdomssituation och de problem den innebär.

Den interna studie- och kursverksamheten har i hög grad inriktats på samhällsfrågor, sociallagstiftning, arbetsmarknadsproblem, näringslivets möjligheter att ta emot handikappade osv. Avsikten med denna interna skolning har varit och är alltjämt att göra våra medlemmar i lokalföreningarna landet runt bättre rustade för samarbete.

Förbundets egen roll, att i det löpande arbetet föra sjukdomsgruppernas talan, kan organisationsmässigt sammanfattas på följande sätt:

- a) centralt bevakar förbundet sjukdomsgruppernas intressen genom kontakter med departement, ämbetsverk, styrelser och andra organ, vilka sysslar med handikappfrågor. Arbetet verkställs dels genom personliga kontakter, dels genom framställningar i skrivelser, remissyttranden osv.
- b) på lokalplanet verkar förbundet främst genom lokalföreningarna. De arbetar för medlemsvård, ger råd och upplysningar, personligt stöd och hjälp i olika former samt söker skapa en stimulerande gemenskap för de sjuka och f. d. sjuka.

Den intressegemenskap vi eftersträvar genom förbundet och dess lokalföreningar avser inte att ersätta men väl komplettera den service, som på annat sätt står till buds för hjärt- och lungsjuka.

Läkarnas ställning i den sociala mångfalden

I vårt riksförbunds programskrift finns ett avsnitt med rubriken "Doktorn är nyckelmannen". Vår tid kräver läkarens medverkan i långt större utsträckning än tidigare — inte minst ifråga om socialförsäkring och förmåner av olika slag. Rehabiliteringen — i vad mån möjligheter att återställa arbetsförmågan helt eller delvis föreligger — ställer medicinsk sakkunskap inför en mångfald av olika avgöranden. Läkarens roll i största allmänhet i modern sjukvård, socialförsäkring och rehabilitering, innefattar en väldig expansion: hans uppgifter flyttas allt längre ut i det sociala fältet.

Man frestas nästan att ibland beteckna doktorn som en "klockkarfar" som skall allting bestyra. Hans intygsskrivande är numera en mycket omfattande apparat. Intygen och kraven på dem ökar. I en artikel i *Svensk Läkartidning* skriver en byrådirektör, Per Strömberg, ur Riksförsäkringsverkets synpunkt om de nya läkarintygen, dvs. de intyg som har samband med förtidspensioner. Även om flera intresseparter är inkopplade på pensionsärenden är dock kraven på *den intygsskrivande läkaren* inte småmulator — eller vad sägs om följande citat ur artikeln ifråga: "Av värde vore bl. a. om den intygsskrivande läkaren ville förklara dels huruvida och i vilken omfattning sökanden kan sköta sitt tidigare arbete och dels — om annat arbete bör väljas — föreslå ett lämpligt sådant, som rimligen kan komma ifråga, ävensom ange om sökanden bör kunna utföra det föreslagna arbetet i normal omfattning eller eljest till hur stor del."

Granskar man, som sagt, citatet närmare är det inte småmulator man kräver av doktorn, som ska hålla i pennan och skriva intyg. Om han ska bedöma t. ex. om en människa ska kunna utföra ett föreslaget arbete "i normal omfattning" eller i mindre utsträckning krävs ingående kunskaper om "arbeten" av olika slag. Vilken intygsskrivande läkare är så lycklig att han har alla dessa kunskapers strängar på sin medicinska luta?

Citatet är ingen nedvärdering av läkarens bedömningsförmåga. Säkert finns det många av dem som kan en hel del om arbeten — och använder mycket av sin knappa tid för att lära känna patientens sociala verklighet. Vi har med citatet bara sökt ge en uppfattning om problematikens storleksgrad. I *Dagens Nyheter* skriver Rutger Lagercrantz några intresseväckande synpunkter om "Läkarnas vidareutbildning", synpunkter som delvis är besläktade med de tankegångar vi sökt antyda. I artikeln konstateras bl. a. att ca en tredjedel av de svenska läkarna är mer än femtio år gamla — de har sin egentliga studietid långt bakom sig och kraven på fortbildning är alltså mycket stora. Samtidigt konstateras att "få yrkesutövare torde så ofta som läkarna bevista vetenskapliga sammanträden och kongresser. Många har dock svårt att orientera sig i den strida strömmen av informationer."

Patienten i svensk sjukvård "byter ofta läkare" — då han inläggs på sjukhus och inte sällan när han skrivs ut — en serie av specialister är inte ovanlig vid ett sjukdomsfall. Ett samarbete mellan patientens oli-

ka läkare är nödvändigt för att bl. a. överbrygga klyftan mellan slutet och öppen vård. I DN-artikeln antyds vidare behovet av vidareutbildning genom ökad kursverksamhet; exempel anföres från olika länder, där de medicinska fakulteterna ordnar regelbundna vidareutbildningskurser för läkare av alla kategorier.

Handikapporganisationernas Centralkommitté (HCK) har nyligen i ett yttrande till Centrala Rehabiliteringsberedningen (se annan plats i detta nummer!) framfört synpunkter på bl. a. det framtida behovet av personal inom sjukvård och rehabilitering. HCK-yttrandet trycker starkt på bl. a. behovet av läkare inom skilda specialiteter — och i det sammanhanget inte minst behovet av rehabiliteringsläkare. Det gäller dels vilken utbildning de sistnämnda läkarna ska ha, dels också förslag om att bl. a. utnyttja möjligheter till utbildning utomlands. Förslagsvis bör det vara möjligt att utvälja vissa institutioner i t. ex. USA, England och Västtyskland, träffa avtal om utbildningsplatser med hänsyn till vårt behov av rehabiliteringsläkare under en övergångsperiod. Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjuka, som i sitt program särskilt tryckt på behovet av rehabiliteringsläkare, har genom samarbetsorganet HCK — som omfattar sex handikapporganisationer på riksplaneln — sökt finna en bredare bas för att lösa dagens många olösta personalproblem. Vi har med denna aktion också ansett att våra strävanden i hög grad sammanfaller med läkarnas, med vilka vi uppehåller ett gott och förtroendefullt samarbete.

Sixten Hammarberg

Pressens roll har spetsats till genom radio- och TV:s ökade resurser att förmedla nyheter i ord och bilder. En viss "tuffhet" att någla fast sina offer med snärjiga frågor hör till den nya stilen. Ibland ska vissa ämnen vattnas ur i det oändliga medan stora områden — till ex. den sociala problematiken — försummas. För någon tid sedan hörde det till rutinen att varje dag — ja till och med flera gånger om dagen — springa omkring i spritköer och systembutiker och fråga, i det oändliga, om storleken på lager av starksprit och lättviner. Det var en form av "socialt reportage" man satsade oerhört intresse på. Spritbarometern överträffas av idrottsjournalistiken. Denna växande skörd av bilder över hur en boll, ur alla möjliga och omöjliga vinklar, trasslar in sig i nätmaskorna upphör aldrig att intressera — ordsvallet och bildhögen sväller ut över tidningssidorna. Det vore onekligen ett intressant problem för våra nationalekonomer att räkna ut hur mycket papper som slösas bort varje år på detta — ofta meningslösa sladder och bildfrosseri på idrottssidorna. Det sociala reportaget kräver naturligtvis mera, är svårare att få grepp om än den där bollen som "alltid är rund". Det finns också en tendens, att när man ska skriva socialt är det väsentliga att någla fast syndabocker och "byråkrater" — mindre intressant är att belysa problematiken ordentligt för de människor, som sitter i kläm. Dagspress, radio och TV sitter inne med de bästa tekniska och personella resurserna för en social journalistik. Tyvärr tycks dessa möjligheter ofta slösas bort. Det är förklarligt att vårt stora intresse för t. ex. drycker och bollsparkeri avspeglas i nyheterna — men borde inte nyhetsförmedlingen också försöka att hitta på "någonting nytt"!

allt större utsträckning. Förkortad ligg- och sjukskrivningstid samt minskat produktionsbortfall kan man skriva på sjukgymnastikens ekonomiska pluskonto. I pengar räknat har i Sverige redovisats en kostnad av 8 miljarder kr per år för en kvarts miljon frånvarodagar — kan man minska ned den summan genom olika metoder bör vi inte tveka även om det blir "startpengar", dvs. kostnader för utbildning av t. ex. sjukgymnaster. I *Svenska Läkartidningen* tar leg. sjukgymnast Margit Eklundh upp ämnet "Sjukgymnastik i samhällets tjänst". Hon berör också de många gånger försummade problemen med "patienten hemma" och framhåller att läkarna — mera än hittills — borde sätta *arbetsträning* i sjukintygen, just med sikt på inbesparade vårdpengar:

Av den anledningen syns det i strid med hela den aktiva rehabiliteringstanken att patienten inte under konvalescensperioden hemma, även om han är sjukskriven till 100 %, skulle få arbetsträna! Förutsatt att sjukdomen är av sådant art att träning är tillåten. Arbetsträningen består här helt enkelt i att försöka göra allt av sysslor, disk, sömnad, trädgårdsarbete, enklare snickeriarbete etc., som överhuvudtaget går att utföra, för att träna kroppen och komma igång igen. Som det nu är, går många sysslolösa, blir allt mer passiva och nervöst koncentrerade på sin sjukdom och sig själva. Räddslan för att sjukbesökaren skall komma och upptäcka att "arbete" pågår med risk för indragning av sjukpenningen är dominerande. Det vore önskvärt att läkaren i större utsträckning på läkarintyget skre-

ve: arbetsträning! Detta innebär inte att patienten är arbetsför, men han blir det sannolikt snabbare om han aktiveras. Det betyder tidsvinst, i de fall där aktivitet är tillåten! Varje fall måste givetvis bedömas individuellt av den behandlade läkaren, som också bedömer frågan om omskolning till annat yrke. Sjukgymnasten kan emellertid både beträffande bedömning och sjukskrivning och omskolning vara honom till stor hjälp. Genom nära behandlingskontakt med patienten lär hon känna både denne och hans arbetsförhållanden. Genom noggrann observation bildar hon sig en uppfattning om hur stor arbetsbelastning han kan tåla.

Att bli "avslöjad" med någon form av sysselsättning under sjuktiden hemma bör inte stämpas som någon sorts "kriminalitet" av rädsla för sjukbesökaren och sjukkas-san. En bättre service behövs för sjuka i hemmet, bl. a. kan man gott tänka sig att man via sysselsättningsterapin utökar servicen även till dem som vårdas hemma — varför ska sjukhusens patienter, men inte de som vårdas hemma, ensamma ha "monopol" på verksamhetslustens glädjeämnen?

REDAKTIONEN

Status redaktion är tillgänglig för personliga besök och telefonsamtal endast fredagar mellan kl. 14—16. Redaktörsbefattningens förening med annan tjänst gör denna arbetsordning nödvändig. För ej beställda manuskript, bilder, teckningar m. m., kan redaktionen inte ta något ansvar.

Status

Organ för Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjuka

Ansv. utg.: **Einar Hiller**
 Redaktör: **Sixten Hammarberg**
 Red. och Exp.: Kocksgatan 15, Stockholm
 Telefon 41 39 99 och 44 40 40
 Postadr.: Box 4149, Sthlm 4
 Postgironr 95 00 11

Annonspriser: Omslagets sista sida 500:—
 1/2-sida 400:—
 1/4-sida 125:—
 Småannonser: 58 mm spaltbredd 65 öre mm
 90 mm spaltbredd 90 öre mm
 1/2-sida 225:—
 1/4-sida 65:—

Prenumerationspris: Helår 15 kr, halvår 8:25 kr

UR INNEHÄLLET:

AMS vill samarbeta	7
HCK-program för handikappvård	8
OM DET FANNS EN TELEFON	13
KLÄDERNAS DOFT OCH FÖTTERNAS PINA	16
BILDKRYSS	18
TONGÅNGAR	21
OM RÖNTGENSTRÅLARNAS HISTORIA ..	22

OMSLAGSBILD:

Sommarfantasi — foto Herbert Backofen

Bristen på sjukhuspersonal är ett stort "sommarproblem"

när man ska fylla alla luckor för semesterar. Våra sjukhuschefer har det inte lätt i dessa sommarens sköna dagar, då var och en vill ha sin beskärda del av sommarledigheten. Men det är inte bara ett akutproblem — sjuksköterskebristen ser tyvärr ut att bli en permanent företeelse. Och sett i större sammanhang är bristen på sjukhuspersonal ett internationellt problem. *Landstingsdirektör Gillis Albinsson* skriver härom under rubriken "Västeuropeiska sjukhusproblem i Sveriges Landstings Tidskrift:

Ett problem, som förefaller att just nu vara ett gemensamt europeiskt problem, är personalbristen, främst sjuksköterskebristen. I vissa länder råder brist även på biträdes- och ekonomipersonal. Bland annat nämndes från Schweiz att de schweiziska sjukhusen skulle tvingas stänga, om man inte kunde påräkna att få vissa biträden och ekonomipersonal från andra länder, bland annat Italien, Spanien och Grekland. Från Belgien nämndes att hembiträdesbristen i England menligt påverkade sjukhusens rekryteringsmöjligheter, eftersom flickorna föredrar att fara utomlands för att skaffa sig arbete. I Schweiz planerar man en väsentlig kvantitativ utökning av sjuksköterskeutbildningen och i Nederländerna har man valt att utbilda fler och fler manliga sjuksköterskor. I samband därmed har vissa placeringsproblem uppkommit, och det är därför viktigt att lära sig använda denna manliga personal på rätt sätt. Särskilt har det emellertid visat sig lämpligt att knyta dem till röntgenavdelningar och laboratorier. Trots att man i Nederländerna inte riktigt tycker om att ha gift kvinnlig personal på sjukhusen, har man måst acceptera detta, och f.n. är ungefär 20% av den kvinnliga personalen vid sjukhusen gifta. Till detta genmäldes från franskt håll, att franska sjukhus överhuvudtaget inte skulle kunna drivas utan de gifta sjuksköterskornas insatser och att man accepterat detta och på alla sätt, bland annat genom att in-

rätta deltidstjänster, söker underlätta för dem att återgå till yrkesarbete. Motsvarande erfarenheter redovisades från Danmark, där rekryteringen till sjuksköterskeskolorna är god men avgången från yrket stor, bland annat på grund av sambeskattningen. De tekniska assistenter, som för närvarande prövas i Sverige, har prövats också i Danmark, bland annat på operationsavdelningar.

ändrat sig. Sjukvården av i dag är något annat än för ca tio år sedan. Även här behövs väl i viss utsträckning fortbildning och nyorientering med hänsyn till arbetets omvandling. Sådana rutinkurser för bl. a. de gifta kvinnor, som återvänder till sjukvården, torde i många fall vara nödvändig för att ge dem en reell chans på nytt i sitt gamla yrke.

PRESS|eko

På tal om sjukhuspersonal — särskilt kvinnor som avgått på grund av äktenskap och utbildning — återstår ytterligare ett problem. Om man lämnat yrket och efter några år — t. ex. då barnen blivit större — kommer tillbaka har säkert mycket

Sjukgymnastik är en viktig gren

inom modern rehabilitering. Nya vetenskapliga rön och framsteg har skapat nya arbetsfält också för sjukgymnastiken. Vid hjärt- och lungkirurgiska ingrepp är den av livsviktig betydelse. I mentalsjukvården används också sjukgymnastik i

Forts. å sid. 4

Brist och överflöd i "SOCIALBUTIKEN"...

Att skaffa fram personalresurserna går inte lika kvickt som att stifta lagar. Det är en väldig skillnad mellan "tillgången" på tryckta lagar och betänkanden och "lagret" av personal, som ska föra ut det tryckta ordet i praktisk handling. När får vi "balans" mellan de båda avdelningarna i "socialsnabbköpet"?

Representantskapet sammanträdde i Örebro

Av olyckliga pressläggningsskäl var Status inte i stånd att referera från representantskapets förhandlingar i Örebro den 19—20 maj. Vi återkommer här med en kort sammanfattning. För oinvidga läsare kan det vara på sin plats att tala om att representantskapet är överstyrelsen inom Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjuka. Representantskapet sammanträder i regel en gång varje år och är högsta beslutande instans mellan kongresserna.

Vi tillåter oss att hoppa över de vanliga inledningspreludierna, nöjer oss med att konstatera att Örebro är en vacker och vänlig stad — även för föreningsfolk. På representantskapets dagordning fanns emellertid en hel del att stryka under, helst som man varit djärv nog att ta upp socialbalken och försäkringsfrågorna till granskning, trots att det nya lagverket bara fungerat i praktiken några månader.

För att få frågorna belysta från högsta ort hade byrådirektör Henrik Planck i Riksförsäkringsverket inbjudits att närvara och lämna informationer om bl. a. de praktiska erfarenheterna av de nya reformerna, dvs. så långt man nu kan överblicka läget.

Förbundets "dubbla linje" — försäkring utan luckor och effektiv arbetsvård

När förbundet konsekvent vill medverka till att täppa till luckor i socialförsäkringssystemet betyder detta inte att man vill dröja sig kvar i kontantförmånernas privilegium. Arbete och egen försörjning, så långt hälsan tillåter, har alltid varit grundtanken. Därmed avses att man kan väsentlig krympa ihop tiden för reformernas rent ekonomiska åtnjutande under förutsättning att man sätter in de arbetsvårdande resurserna: att så snart som möjligt göra individen verksam och produktiv.

Denna "dubbelhet" lyste igen i debatterna under förhandlingarnas gång och i de uttalanden, som gjordes. En av luckorna i sjukförsäkringen är spärregeln för sjukhusvård, den s. k. 180-dagarsregeln.

Advokat Bo Martinsson, ny ordf. i Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjuka.

Rätten till ersättning från sjukförsäkringen är ej begränsad till ett visst antal dagar utom för dem som åtnjuter ålderspension eller hel förtidspension från den allmänna försäkringen. För de två nämnda kategorierna — ålderspensionärer och förtidspensionärer med hel pension — gäller alltså 180-dagars regeln. Ålders- och förtidspensionärer får även ifråga om vårdavgift vid sjukhusvård känning av den höjning som skett beträffande sjukvårdsavgiften från tidigare 3 kr till 5 kr nu när sjukhusvistelse påfordras.

Detta blir särskilt kännbart om man befinner sig i en låg sjukpenningklass.

Representantskapet med experter och föredragshållare i Örebro.

Visserligen har en del lättnader skett genom samråd med landstingen, då det gäller nedsättningen av vårdavgift, men förbundet förordar en radikal lösning på hela denna fråga. Helt fri sjukhusvård, så länge behov av sådan vård föreligger, skulle dels eliminera redovisade svårigheter för de sjuka, dels också innebära en betydande förenkling i sjukförsäkringens administrativa apparat. Sett på längre sikt torde inbesparade utgifter för sjukvårdens administration uppväga kostnaderna för en sådan reform. En del praktiska exempel visade att det fortfarande finns skönhetsfläckar att putsa bort på vår nya socialbalk. Den nya pensionsskalan med hel, halv och tredjedelspension förutsätter bl. a. ett jobb för vederbörande som tillskott till försörjningen — en omständighet som förbundet följer med största uppmärksamhet. Säkerligen var dessa första informationer om lagsystemet i praktiken av grundläggande betydelse för förbundets fortsatta handläggande av hörande frågor.

Ny förbundsordförande

Till ny ordförande i riksförbundet efter framlidne riksdagsman Sigfrid Jonsson utsåg representantskapet advokat Bo Martinsson, Sundsvall. Den nye ordföranden är född 1922 och är ledamot av Riksdagens Andra kammare. Status vill för sin del särskilt hälsa den nye ordföranden välkommen och hoppas att han i förbundsverksamheten skall finna ett stimulerande arbetsfält.

AMS vill samarbeta med handikapporganisationer på länsplanet

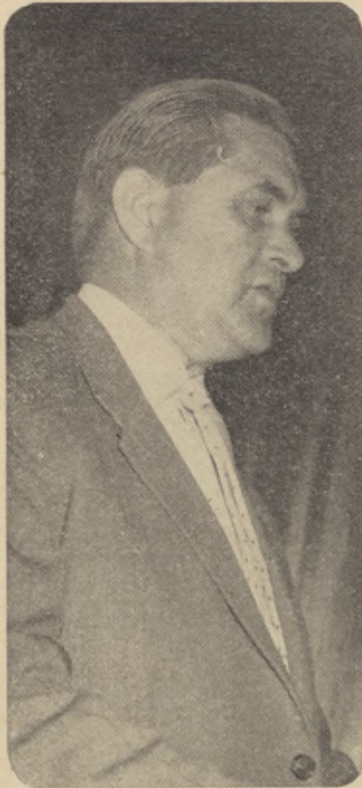
I det arbetsvårdspolitiska program som antagits av arbetsmarknadsstyrelsen i plenum har förordats att rådgivande samarbetsorgan för arbetsvårdsfrågor bildas på länsplanet efter i huvudsak samma riktlinjer, som gäller för den till styrelsen knutna arbetsvårdsdelegationen. Med hänvisning härtill anmodas länsarbetsnämnderna att, där så ej redan skett, organisera dylika samarbetsorgan.

I samarbetsorganet bör — förutom representanter för i respektive län verkssamma handikapporganisationer — ingå representanter för arbetsmarknadens parter (SAF, LO, TCO) samt för allmänna försäkringskassan. Som huvudmän för träningsinstitutioner och skyddade verkstäder samt kommunal medverkan i övrigt bör även landsting och kommuner vara representerade.

Arbetsmarknadsparternas representation kan lämpligen ordnas så, att samma person som företräder sin organisation i länsarbetsnämnden anmodas fungera som representant i samarbetsorganet. Landstinget och allmänna försäkringskassan utser själva sin representant. I fråga om kommunrepresentationen rekommenderas att länets socialvårdsförbund anmodas utse lämplig företrädare. Representationen från handikapporganisationerna torde till antal och sammansättning få bli beroende av hur många och vilka organisationer av detta slag som finns företrädda inom respektive län.

Det anbefallda samarbetet kan lämpligen inledas med att nämnden inbjuder landstinget, socialvårdsförbundet, allmänna försäkringskassan och ovannämnda organisationer till en allmän informationskonferens för att överlägga om bildandet av ett samarbetsorgan för arbetsvårdsfrågor.

Ett på sådan grund bildat samarbetsorgan torde få sin huvudsakliga uppgift som forum för fortlöpande ömsesidig information. Det synes vara lämpligt att, när förutsättningar därtill föreligger, utse en mindre arbetsgrupp med uppgift att förbereda ärendenas handläggning. Arbetsgruppens sammansättning torde böra anpassas efter de lokala förhållandena.

Generaldirektör Bertil Olsson
i AMS.

Arbetsmarknadsstyrelsen har i cirkulär till länsarbetsnämnderna uppmanat dessa att inbjuda inom respektive län verkssamma handikapporganisationer till samarbete. Avsikten är att få till stånd s.k. rådgivande delegationer i vilka — förutom handikapporganisationerna — även representanter för arbetsgivarna, LO, TCO m. fl. skall ingå.

I Gävleborgs län har sedan en tid ett samarbetsorgan i enlighet med vad ovan skisserats arbetat. Länsarbetsnämndens erfarenheter av delegationens arbete har redovisats och bifogas här för kännedom.

En förteckning över olika handikapporganisationer och deras representanter inom respektive län bifogas även.

I sin petita för budgetåret 1962/63 begärde styrelsen särskilda anslagsmedel till bestridande av kostnaderna för rese- och

Längtan till havet

Jag måste ditut till havet igen och
himlen vad havets bryn,
och allt jag begär är ett fullriggat
skepp och en stjärna att följa i skyn,
och rodrets törn och vindens sång och
det vita seglets dyning,
och den gråa dimman vid havets rand
och den gråa morgonens gryning.

Jag måste ditut till havet igen, då det
kallar med ebb och flod,
och det kallar så oemotståndligt starkt
som en svallvåg i mitt blod,
och allt jag begär är en stormig dag,
med moln på flykt i det fria,
och sol som gnistrar och skum som slår
och måsarna som skria.

Jag måste ditut till havet igen, till
mitt flackande fribytarliv,
till mäsarnas väg och valarnas väg, där
vinden står vass som en kniv,
och allt jag begär är en glad kumpan,
och en sång är allt jag behöver,
och en fridfull sömn och en vacker dröm,
när den långa resan är över.

JOHN MASEFIELD

traktamentsersättningar åt representanter i regionala arbetsvårdsdelegationer. Förslaget godtogs ej av departementschefen. Då styrelsen sålunda för närvarande ej disponerar medel att bekosta rese- och traktamentsersättningar för ifrågavarande ändamål, torde det tillsvidare få ankomma på i samarbetsorganet representerade organisationer och institutioner att svara för dessa kostnader för sina ombud.

Rapport om av länsarbetsnämnden vidtagna åtgärder enligt ovan meddelade riktlinjer insändes snarast möjligt till arbetsmarknadsstyrelsen.

ARBETSMARKNADSSTYRELSEN

Bertil Olsson

Albert Bergh Anna Ronneböck

HCK-program för handikapp- och arbetsvård överlämnat till Centrala Rehabiliteringsberedningen

Till

Centrala
Rehabiliteringsberedningen

Handikapporganisationernas Centralkommitté, ett samarbets- och samordningsorgan för handikapporganisationer på riksplånet och lokalplanet, vill härmed till Centrala Rehabiliteringsberedningen (CRB) framföra följande synpunkter. Vårt yttrande bör ses som ett kollektivt uttryck för ett samarbetsorgan av enskilda handikapporganisationer. Vidare har vi sökt hålla oss till några enligt vår mening väsentliga avsnitt, utan att fördjupa oss allt för mycket i detaljfrågor den tidigare remissbehandlingen redovisat och som CRB vid denna tidpunkt torde ha tagit del av. Den fortsatta framställningen har vi därför sökt disponera efter vissa huvudproblem.

Personalbristen

Det utan jämförelse viktigaste hindret för en utveckling av rehabiliteringen på det sätt som under alla förhållanden krävs och som nu ytterligare ökar i betydelse genom den nya socialbalken ligger i bristen på utbildad personal. Visserligen har under senare år gjorts åtskilliga insatser dels utredningsmässigt och dels också genom åtgärder för att stärka personaltillgången, men av naturliga skäl tar det lång tid innan dessa åtgärder kan leda till ett tillfredsställande resultat.

I planeringen av rehabiliteringsverksamheten är det betydelsefullt att man i främsta rummet ägnar personalproblemen uppmärksamhet och på allt sätt stödjer strävandena att häva den brist som nu föreligger. Överhuvud taget kräver personalfrågorna en kontinuerlig översyn och i detta arbete är det ofrånkomligt att rehabiliteringens anspråk beaktas ännu mer konsekvent än som hittills skett.

Vi menar därför att de utredningar och åtgärder som redan vidtagits överses av CRB och att de synpunkter som framförts beaktas vid de fortsatta kontinuerliga behovsprogno- ser som bör förekomma. I detta arbete bör en fullständig kartläggning av alla de personalgrupper som

kommer ifråga för olika områden åstadkommas.

Av central betydelse är tillgången på läkare inom de skilda specialiteter som erfordras. Det råder t. ex.

Generaldirektör Richard Sterner,
ordf. i HCK.

Handikapporganisationernas Centralkommitté (HCK), som består av sex organisationer på riksplånet, har till den av Kungl. Maj:t tillsatta Centrala Rehabiliteringsberedningen överlämnat en översikt över aktuella arbetsuppgifter. Bakom samarbetsorganet HCK står organisationerna De Vanföras Riksförbund, Hörselfrämjandets Riksförbund, Riksförbundet för Utvecklingsstörda Barn, Riksförbundet Sveriges Föräldraföreningar för CP-barn, Riksförbundet för Svensk Epileptikervård och Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjuka.

Yttrandet har sammanställts av ett särskilt tillsatt arbetsutskott inom HCK bestående av generaldirektör Richard Sterner — tillika ordf. i HCK — riksombudsman Nils Wallin i De Vanföras Riksförbund samt redaktör Sixten Hammarberg.

stor brist på ögonläkare, till vilka väntetiderna vanligen är utomordentligt långa. Iikåså erfordras väsentligt flera logopedier. Bristen på psykiater är välkänd, men det hindrar inte att den måste uppmärksammas också i rehabiliteringssammanhang. Bortsett från andra liknande exempel från andra områden är — sist men icke minst — att märka att vi i vårt land fortfarande endast har ett mycket litet antal *rehabiliteringsläkare*. Här gäller det bl. a. att få fram ett ställningstagande ifråga om vilken utbildning sådana läkare bör ha. Vidare att öka antalet utbildningsplatser, och dessutom att — i avvaktan på att antalet sådana platser blir tillräckligt — under en övergångstid utnyttja de möjligheter till utbildning utomlands av rehabiliteringsläkare som torde kunna erbjuda sig, och som befinner sig vara lämpliga. I detta avseende torde det vara lämpligast att vissa institutioner i andra länder t. ex. USA, England och Västtyskland utväljes, och att särskilda utbildningsavtal träffas med dessa institutioner. Härigenom vinnes bl. a. att en utbildning utomlands lättare låter sig värderas, vilket är av betydelse både för vården och för vederbörande läkare.

◇

Ehuru olika specialutredningar nyligen företagits på ett flertal av de områden som här skall lämnas exempel på hindrar det inte att dessa områden även i fortsättningen måste noga beaktas av CRB. Fortfarande är tillgången på t. ex. *sjukgymnaster, arbets- och sysselsätningsterapeuter, psykologer och kuratorer* helt otillräcklig och sådana grupper har en utomordentligt stor betydelse i rehabiliteringssammanhang. Detsamma gäller om t. ex. bandagister och flera andra grupper av nödvändiga tekniker för rehabiliteringen. För alla sådana grupper är det angeläget att man uppmärksammar vilka specialkrav på utbildning som ställs med hänsyn till behov hos skilda sjukdoms- och handikappgrupper.

Av utomordentligt vikt är vidare tillgången på lärare av olika slag, dels

sådana som skall bibringa patienter och handikappade olika färdigheter för det dagliga livet, viss yrkes- eller arbetsträning eller en för gruppen avpassad allmänbildning.

Även på arbetsvårdssidan föreligger personalproblem. På denna sida erfordras experter som kombinerar en ingående sakkunskap om arbetsmarknaden med kännedom om olika handikappgruppers möjligheter och behov. En del av dessa befattningshavare bör erhålla viss insikt i vilka slag av arbetsuppgifter som passar för olika grupper av handikappade, vilket torde förutsätta även rätt omfattande arbetstekniska insikter. Likaså erfordras *specialutbildning av arbetsledare* vid t. ex. skyddade verkstäder.

Vid bedömning av personaltillgång och personalbehov i samband med rehabiliteringen är det viktigt att man på alla områden försöker stimulera till ökade insatser. Härvid gäller inte minst att även göra tjänsterna tilltalande ur de anställningssökandes synpunkt i vad det gäller löne- och arbetsvillkor, ersättning för obekvämt arbetstid etc. Åtgärder i antydd riktning är utslagsgivande för att inom överskådlig tid kunna fylla de luckor som finns ifråga om befattningshavare inom rehabiliteringen på personalsidan.

Även om organisationsproblemet kanske inte är lika betydelsefullt som personalproblemen är det dock självklart av stor vikt. Vi anser dock icke att det tillkommer oss att framställa önskemål om någon viss organisationsform. Vi nöjer oss med att allmänt uttrycka det allmänna behovet av att organisationen skall vara smidig och effektiv, möjligast fri från byråkrati och pappersvälde och att de olika organ som arbetar på området söker samverka på bästa sätt. Det får t. ex. inte förekomma att en person som "färdigbehandlats" på sjukvårdssidan, men är i behov av arbetsvård blir "utskreven" från sjukvården, men lämnas att själv på egen hand söka sig till nästa organ av vars tjänst han eller hon har behov.

Allmänt sett är det *tre huvudorgan* som har att fungera på området, nämligen dels sjukvården, som i huvudsak har landsting och städer

HCK-programmet i sammandrag

1. **Personalbehovet** måste tillgodose: tillgången på läkare inom olika specialiteter, rehabiliteringsläkare och övrig personal, är avgörande för att rehabiliteringen skall nå ut till alla grupper av handikappade som behöver den.
2. **Uppspårandet av rehabiliteringsfallen** måste systematiseras — försäkringskassorna intar här en nyckelställning och det ankommer på dem att se till att ingen person "tappas bort" på vägen mellan sjukvård och arbetsvård.
3. **Kostnads- och köproblemen inom den öppna vården** måste ägnas större uppmärksamhet — rehabiliteringsfallen bör härvid ges den förtursbehandling deras situation kräver.
4. **Olika hjälpformer kartläggas och förstärkas.** Hjälpen till bl. a. invalidbilar behöver förenklas. Många, särskilt psykiskt handikappade, som vårdas i hemmen behöver bättre service, konsultationsservice genom kuratorer och sysselsättningssterapeuter etc. Kontakten mellan hem och vårdfall och den yttre vårdapparaten måste utbyggas och förstärkas.
5. **Ett bredare register** av utbildnings- och sysselsättningsmöjligheter för handikappade behövs: kvalificerat kontorsarbete, utbildning för psykiskt utvecklingsstörda till bl. a. för dem lämpliga arbetsuppgifter t. ex. av tempokaraktär inom industrin och på annat håll, lämpliga företags- och arbetsobjekt för sådana handikappade, som inte kan ta vanligt lönearbete på öppna marknaden, bör tas upp och prövas för vidare utveckling.
6. **Utveckling av tekniska hjälpmedel, bostäder och samhällsplanering** m. m. bör handläggas av ett forsknings- och planeringsråd. Denna verksamhet, liksom annan forskning, bör ske i nära anslutning till lämpliga forskningsinstitutioner vid universitet.

utom landsting till huvudmän och dels arbetsvården som tillhör arbetsmarknadsorganisationen — samt till sist försäkringskassorna som intar en mellanställning och har att verka som "pådrivande" och i viss mån samordnande organ. Försäkringskassorna har sålunda en viktig del i uppgiften att *uppspåra rehabiliteringsfall*. Det är i sista hand på dem det ankommer att se till att ingen person "tappas bort" på vägen mellan sjukvård och arbetsvård. När det inom endera av dessa senare organ finnes råda brist på erforderliga resurser har försäkringskassorna anledning att söka påtala föreliggande behov av upprustning och förstärkning.

Det får inte förbises att även försäkringskassorna, för dessa uppgifter, har behov av bättre resurser. Sålunda torde förtroendeläkarorganisationen behöva förstärkas. Likaså torde bl. a. erfordras att försäkringskassor har särskilda kuratorer.

Naturligtvis är "gången" inte alltid från sjukvården till arbetsvården. Det övervägande flertalet sjukvårdsfall är fullt kapabla att ta upp sin dagliga gärning sedan sjukvården gjort sitt. Åtskilliga behöver enbart arbetsvård, jämte den läkartillsyn som arbetsvården kan ge. Fler av de fall som vänder sig till arbetsvården kan emellertid erfordra ytterligare behandling på sjukvårdssidan. I så fall måste remiss till sjukvården komma till stånd. Av de som behandlas inom sjukvården är det endast en mindre del som har behov av öppen eller slutenvård på särskilda rehabiliteringskliniker. För flertalet fall skall eventuellt erforderlig medicinsk rehabilitering kunna åstadkommas på vederbörande specialkliniker. Dessutom kan rehabiliteringsklinikerna icke bli i alla avseenden så "allround" att de kommer att kunna behandla ens alla svåra fall. I åtskilliga både somatiska och psykiska fall måste den medicinska rehabiliteringen helt anförtros åt specialkliniker. Det gäller emellertid för CRB att närmare kartlägga sådana fall och i sin planering ta sikte på det ökade behov av resurser för medicinsk rehabilitering som här kan ifrågakomma.

Till den rehabilitering som skall föregå eventuellt erforderliga arbetsvårdande insatser hör också olika inlärningsuppgifter, t. ex. för hörselskadade, för fall som behöver träning i användning av apparater och proteser etc.

Kostnads- och köproblemet i öppen medicinsk vård

Tack vare subventioner från huvudmän och försäkringskassor har de ekonomiska hindren för utnyttjande av god sjukvård till stor del avlägsnats. Även den kostnadsbelastning som flertalet patienter underkastas i öppen vård torde i allmänhet vara någorlunda överkomlig. Emellertid är att märka att hälften av den öppna läkarvården avser en liten minoritet av patienter som erhåller 5 eller flera konsultationer per halvår (SOU 1963:21, sid. 156—157). För en stor del av denna minoritet, till vilken bl. a. hör många fall med behov av rehabilitering, måste det spela stor roll vilken kostnadsbelastning som i längden vållas vid upprepade besök hos läkare eller vid annan vård. Med hänsyn till denna minoritet krävs dels en utbyggnad av den taxebundna vården, men dels också ytterligare åtgärder — genom sjukförsäkring eller huvudmannasubventioner — för att begränsa den kostnad till en nivå som kan bäras. Detta krav är utomordentligt angeläget.

I den mån rehabiliteringsfallen av ekonomiska skäl tvingas söka sig till den billigaste vårdformen, kan de där utsättas för större risk än i annan vård att fastna i köer och att få vänta innan konsultation kan ges och sedan vänta ytterligare på överfyllda mottagningar. Sådana förhållanden vållar dels ofta ytterligare ekonomiska förluster och måste dessutom vara särskilt besvärande för dem som behöver omfattande rehabiliteringshjälp och därför ofta måste besöka en klinik. Dessa problem ökar ytterligare angelägenheten av att särskilt den taxebundna vården bygges ut och får bättre resurser. Dessutom kan vi inte nog inskräpa behovet av att rehabiliteringsfallen erhåller den förtursbehandling som deras situation ger anledning till.

Förstärkning av olika hjälpformer

Utan anspråk på fullständighet vill vi här notera några exempel på olika hjälpformer som behöver utvecklas och stärkas. Vi anser det också vara en uppgift för CRB att närmare kartlägga hela det problemkomplex som berörs.

Ett viktigt exempel rör möjligheterna att erhålla fortskaffningsmedel för rörelsehindrade. Vi noterar med tacksamhet att vid årets riksdag fattats beslut om höjning av den maximala gränsen för det statliga bidraget till *invalidbilar* till 10.000 kr. I de fall där ytterligare bidrag från kommun och landsting erhålles, kan bidraget totalt nå en ännu högre gräns.

En förutsättning för dessa bidrag är emellertid att invalidbilen erfordras för ett förvärvsarbete. Vi anser att det rent medicinska behovet att häva ett rörelsehinder skall vara avgörande. I de fall då — på grund av särskilda krav på invalidbilens utformning — statsbidraget ensamt inte räcker till händer det f. ö. inte sällan att bidrag från landsting eller kommun uteblir. Den tredubbla finansieringen vållar i många fall en tidsödande och besvärlig handläggning av hithörande ärenden. Vi menar därför att, trots den förbättring som erhållits, en fortsatt översyn av denna hjälpform är i hög grad behövlig.

För vissa rörelsehindrade invalider, som inte är i behov av särskilt utformade invalidbilar, kan användning av taxibilar utgöra ett lämpligt och i flera fall billigare alternativ. Frågan om mera allmänt utgående ersättning till taxiresor för sådana rörelsehindrade synes därför förtjäna att noga övervägas.

Många av de somatiskt och psykiskt handikappade som vårdas i sina hem kan där vålla svår arbetsbelastning för övriga familjemedlemmar, som har ett behov av avlösningsservice. I sådana hem föreligger också ofta behov av konsultationsservice genom kuratorer, arbets- och sysselsättningsterapeuter etc. Överhuvud taget erfordras bättre integration mellan hem och yttre vårdapparat, när det gäller fall sådana som dessa. Även dagssjukhus och andra halvöppna vårdformer kan i många fall vara lämpliga. Vi tror att alla sådana behov behöver närmare kartläggas för de olika handikappgrupperna.

Registret av utbildningsmöjligheter för handikappade behöver bli väsentligt rikare. Även om redan mycket gjorts för detta ändamål är det nödvändigt att komma väsentligt längre. I automationens tidevarv gör sig detta krav alltmer gällande. En av de banor mot vilka utbild-

ningsmöjligheterna i högre grad bör inriktas är *det kvalificerade kontorsarbetet*. Även med automation kommer nämligen utrymmet på detta område att expandera samtidigt som också bristen på verkligt yrkeskunnig kontorspersonal är betydande.

Å andra sidan bör utbildningen för t. ex. vissa psykiskt utvecklingsstörda i ökad grad riktas mot tempobetonat arbete av olika slag, såväl inom industri som på andra håll. Många psykiskt utvecklingsstörda har goda förutsättningar att göra utmärkta insatser bara de erhåller lämplig utbildning.

För sådana handikappade för vilka lönearbete inte lämpar sig, men som däremot har förutsättningar att på annat sätt ägna sig åt förvärvsarbete kommer den s. k. *näringshjälpen* ifråga. Även denna hjälpform bör ur olika synpunkter underkastas en översyn, t. ex. vad gäller valet av lämpliga arbetsobjekt och företagsformer, utbildning ifråga om valet av arbetsområden etc. F. n. är denna verksamhet i alltför hög grad koncentrerad till t. ex. kiosker och tobakshandel som inte alltid är lämpliga arbetsområden. Slutligen bör — där personella och andra förutsättningar för en lyckad etablering är gynnsamma — bidragen till startkostnader utmätas efter mer liberala principer än som hittills ofta tillämpats.

Många handikappade, som inte kan arbeta på den öppna marknaden vare sig som företagare eller som löntagare, har dock möjlighet att i *skyddade verkstäder* göra goda produktiva insatser. Vi uppskattar det arbete som särskilt arbetsmarknadsstyrelsen utvecklat för denna verksamhets utbyggnad och vi vill starkt understryka behovet av att denna utveckling erhåller ett alltmera ökat stöd. Vid planering av nya verkstäder — liksom vid utvidgning och ombyggnad av tidigare tillkomna sådana — bör bl. a. deras utrustning med tekniska anordningar för arbetets utförande och trivselanordningar av olika slag ägnas särskild uppmärksamhet. Anordningar i antydd riktning är starkt motiverade bl. a. av det skälet att ett växande antal av olika handikappgrupper i framtiden sannolikt blir starkt beroende av någon form av skyddad sysselsättning.

Arbetsvårdsverkstäder i Kopparbergs län

Länsarbetsnämndernas arbetsvårdsexpeditioner startades i mitten av 1940-talet för att hjälpa människor med olika slag av handikapp tillbaka till produktionen, antingen genom direkt placering i lämpligt arbete eller via yrkesutbildning eller i enstaka fall genom näringshjälp eller skyddat arbete.

Man fann tidigt att många sökande icke kunde arbetsplaceras eller yrkesutbildas direkt, då de var arbetshämmade på grund av lång sjukdomstid, invaliditet, miljöproblem eller nervösa besvär. Dessa behövde möjligheter till arbetsträning och prövning inför yrkesvalet. De flesta hade begränsad erfarenhet av arbetsmarknaden — t. ex. män som tidigare uteslutande gått i skogsarbete och nu måste lämna detta på grund av ryggsador — och borde därför beredas tillfälle pröva på nya arbetsuppgifter i industriell miljö.

I november 1948 startade Borlänge stad

sin arbetsträningsverkstad, som blev en av de första i Sverige, i en källarlokal med plats för 15 manliga klienter. Den 1 januari 1950 övertogs verkstaden av landstinget, och den 15 april 1952 inrättades en avdelning för 5 kvinnor. I april 1958 togs den nuvarande verkstadsbyggnaden i bruk, och i november samma år fick 10 kvinnliga och 10 manliga klienter flytta in i ny klientbostad. Samtidigt hyrde man rum i närheten fr 20 män, och därmed hade man fördubblat antalet platser.

Verkstädernas styrelse, personal och produktion

Verkstäderna sorterar under landstingets arbetsvårdsstyrelse, som även har en bidragsgivande verksamhet i samband med arbetsvårdande åtgärder. I styrelsen, som tillsättes av landstinget, ingår representanter för den medicinska sakkunskapen, länsarbetsnämndens arbetsvårdsexpedi-

tion, arbetsmarknadens parter och de handikappades organisationer.

Den administrativa ledningen handhas av en föreståndare, och klienternas sociala och ekonomiska problem handläggs av landstingets eftervårdskurator. Föreståndaren och kuratorn deltar i styrelsens sammanträden, den senare som sekreterare.

Till föreståndarens hjälp finns fyra arbetsledare, som ansvarar för de olika yrkesavdelningarnas arbete, samt en kontorist.

På plåt- och smidesavdelningen tillverkar man bl. a. cykelställ med och utan tak, trapp- och balkongräcken. Dessutom utför man smides- och reparationsarbeten för olika företag.

På mekaniska avdelningen göres huvudsakligen reparationer och maskinarbeten av olika slag för industrier och enskilda beställare. Av egna tillverkningar kan nämnas kabelklämmor, bandlås och svetskskydd.

På snickeriavdelningen tillverkar man bl. a. skolinredningar, utställningsmontrar, ytterdörrar, reklam- och hemslöjdsartiklar samt modeller för projekteringsritning. Man reparerar även möbler och leksaker. Till snickeriet hör en måleriavdelning med sprutbox och en monteringsavdelning.

På extilavdelningen tillverkas bl. a. mattor, instrumentpåsar, dukar, barnkläder och sköterskeklänningar.

Elever från stadens skolor har deltagit i arbete på de olika avdelningarna som ett led i skolans yrkesorienterande verksamhet. Textilavdelningen har haft praktikanter. Samarbetet med industrin och samhällets olika organ är mycket gott.

Klienter

Till länsarbetsnämndens arbetsvårdsexpedition remitteras från sociala myndigheter, allmänna försäkringskassan, sjukhus och arbetsförmedlingar människor med olika arbetshinder. Efter utredning föredras ärendena för länsarbetsnämndens läkare, vanligen i samband med klienternas besök på arbetsvårdsexpeditionen. I samråd med läkaren beslutar expeditionen om lämplig åtgärd 1962 rekommenderades arbetsträning i ca 10 % av fallen.

Från verksamhetens början till och med år 1962 har ca 700 män och 160 kvinnor inskrivits vid verkstäderna. Under två femårsperioder fördelar sig de inskrivna på olika grupper av arbetshinder enligt följande.

Utveckling av hjälpmedel och samhällsplanering

I likhet med CRB anser vi att Svenska Vanförevårdens Centralkommitté (SVCK) gjort berömvärda insatser ifråga om utvecklingen av tekniska hjälpmedel och genom att understryka olika krav på planering av bostäder, samhällen etc. med hänsyn till de handikappades behov. SVCK är numera i färd med att söka en bredare bas hos även andra handikappgrupper för sina insatser på berörda områden. Vi anser att denna tanke skall fullföljas och ett allmänt *forsknings- och planeringsråd* komma till stånd för hithörande uppgifter. Vi tror dock icke att detta organ skall driva forskning och planering i egen regi. I stället bör det söka verka som samordnare och finansär av forsknings- och planeringsarbeten som görs av andra, i första hand på lämpliga forskningsinstitutioner vid universitet.

Annan forskning

Överhuvud taget tror vi mycket på forskningens betydelse för rehabiliteringens utveckling. Inte minst bör den socialmedicinska forskningen i ökad grad inriktas på de handikappades villkor, problem och behov och på lämpliga vägar för förstärkning av rehabiliteringsinsatser för olika grupper. Dessutom krävs en

teknisk och arbetsmarknadsmässig forskning för närmare kartläggning av t. ex. vilka arbetsuppgifter olika grupper av handikappade lämpar sig för och hur de handikappade skall utbildas för att bäst kunna passas in i arbetslivet.

Slutord

Givetvis har vi i denna framställning inte varit i stånd att annat än mera allmänt och genom några exempel belysa olika behov som för oss ter sig angelägna i rehabiliteringsplaneringen. Det är emellertid vår förhoppning att synpunkterna skall vara av visst värde för CRB:s fortsatta arbete, vilket vi följer med största intresse. Våra erfarenheter i egenskap av samarbetsorgan för flera handikappgrupper ger oss dock den bestämda uppfattningen att en ytterligare konkretion av behov och önskemål olika handikappgrupper har är nödvändig. Vi vågar därför hemställa om att var och en av våra medlemsorganisationer, liksom även andra handikappgrupper, får tillfälle att genom sina representanter inför Centrala Rehabiliteringsberedningen var för sig framföra sina synpunkter.

Handikapporganisationernas
Centralkommitté

Richard Sterner, ordförande
/ Sixten Hammarberg

Tabell 1

Arbets hinder	1953—57			1958—62		
	Män	Kvinnor	Totalt	Män	Kvinnor	Totalt
I Rörelsehinder	64	14	78	166	28	194
II Hörselskada	1		1	3		3
III Syndefekt	9	1	10	11	1	12
IV Lungtuberkulos	36	15	51	35	9	44
V Psykisk sjukdom eller defekt	41	23	64	72	43	115
VI Annan sjukdom	30	14	44	69	12	81
VII Social missanpassning ..	1		1	7	2	9
X Annat arbetshinder		1	1	2	3	5
Summa	182	68	250	365	98	463

Klienternas genomsnittliga levnadsålder under perioden 1958—62 var 35,2 år för män och 25,1 år för kvinnor.

Den genomsnittliga träningstiden har kunnat sänkas från 4,8 månader år 1958 till 3,4 månader år 1962 — för män 3,3 månader och för kvinnor 4,0 månader år 1962.

När de nuvarande byggnaderna togs i bruk 1958 hade man en väntetid för inskrivning på 10—12 månader — i januari 1963 var väntetiden nere i 3 månader.

Arbetsträningens inriktning

Verksamheten vid verkstäderna har utformats under åren. Syftet är att göra klienterna bättre lämpade för att skaffa sig en fullgod försörjning på den öppna arbetsmarknaden. Man strävar efter att icke taga in eller hålla kvar vid verkstäderna sådana fall, där man ser att det inte finns utsikter att nå detta mål. Verkstäderna bedriver alltså icke sådan verksamhet som hör hemma på så kallade skyddade verkstäder.

Klienterna beredes tillfälle prova på arbetet på de olika avdelningarna, i så varierande och stimulerande arbetsuppgifter som möjligt, för att de själva skall få utgångspunkter för sitt yrkesval. På så sätt får de också träning i arbete under yrkesmässiga förhållanden.

Här bedrivs även fritidsverksamhet med gymnastik, bollekar, föredrag, filmvisningar, teaterbesök, musikunderhållning, boklån, utflykter och studiebesök. En gång i veckan anslås en halv timme av arbetstiden till bastubad.

Ett arbetslag, bestående av läkaren, en arbetsvårdstjänsteman, föreståndaren och kuratorn, ägnar en hel dag per vecka åt en genomgång av samtliga inskrivna. Man diskuterar då med arbetsledarna deras observationer under veckan, och man söker tillsammans med klienterna resonera fram lämpliga lösningar på deras arbets- och försörjningsproblem.

Läkaren och kuratorn gör täta besök vid verkstäderna. I mån av tid gör kuratorn eller föreståndaren hembesök, där så anses befogat.

Resultatet

En redovisning av orsakerna till utskrivning ger en antydning om resultatet.

Vid 1962 års slut var 25 män och 9 kvinnor inskrivna.

Som framgår av tabell 2 har det under den senaste femårsperioden blivit svårare att placera klienterna direkt i arbete, vilket till stor del beror på arbetsmarknadsläget, liksom på att man efterhand fått ett svårare klientel.

Under och efter träningstiden arbetar

arbetsvårdsexpeditionen med att placera klienterna. Möjligheterna till yrkesutbildning genom länsarbetsnämndens försorg har som synes vidgats betydligt. Praktiskt taget alla som utbildats efter arbetsträning har placerats i arbete.

Ekonomiska synpunkter

Klienternas arbetsförtjänster under träningen räcker till skatt, hyra, mat och fickpengar. Hemortskommunerna får genom arbetsvårdsstyrelsen landstingsbidrag till sina kostnader för eventuell familjs försörjning.

En mananställning av 1961 års inkomster och utgifter i runda tal visar att

utgifterna var	560.000:—	
utförda arbeten		
gav en inkomst av	263.000:—	
i hyror tog man in	27.000:—	
primärkommunerna		
bidrog med	60.000:—	
och statsbidraget		
var	30.000:—	380.000:—
Landstinget tillsköt		
alltså		180.000:—

De nuvarande lokalerna med deras moderna utrustning och trivsamma inramning är av utomordentlig betydelse för verksamheten. Anläggningen kostade 3,5 miljoner kronor. Denna summa torde för länge sedan ha återbetalats till samhället genom de människor som via arbetsträning återgått till produktionen.

■ **DET BRINNER EN ELD...**

Forts. fr. sid. 21

Strax efter står hon vid hållplatsen. Liksom av en tillfällighet låter hon blicken glida ut över allén, när han passerar. Han visslar alltjämt. Nu tittar han rakt in i hennes förskrämda ögon aldeles som den där kvällen i Gamla stan. Och så promenerar han vidare.

Nej, nej! skriker det i henne. Det är inte sant. Får inte vara sant. Det är omöjligt, omöjligt...

Just då kommer han tillbaka.

— Herregud, är det inte... är det inte lilla fröken Hell?

— Hall!

— Ja, ja... visst. Och här går jag i mina funderingar som vanligt. Kände inte igen er med detsamma.

— Nej, säger hon och försöker le.

Sen säger de ingenting mer på en stund. Han trampar nervöst som om han frös i de kyliga vindkasterna från vattnet. Drar den gula halsduken tätare upp under hakan och ler sitt sneda leende. Han ser äldre ut än hon minns honom. Där finns något hårt också som hon inte sett förut,

Tabell 2

Placering m. m.	1953—57			1958—62		
	Män	Kvinnor	Totalt	Män	Kvinnor	Totalt
Arbete i öppna marknaden ..	73	25	98	64	20	84
Skyddad sysselsättning	3		3	19	8	27
Yrkesutbildning	66	27	93	177	37	214
Folkhögskola					4	4
Erbjuden utb. började ej				3		3
Arbetsprövning vid						
Statens Arbetsklinik	3		3	5	1	6
Fortsatt arbetsträning					1	1
Militärtjänstgöring	1		1	3		3
Sjukdom	15	7	22	30	10	40
Rekommendation om pension	3		3	10	2	12
Slutat på egen begäran	4	1	5	18	4	22
Avskedad	1	1	2	5		5
Slutat, oförändrad	12	7	19	17	6	23
Summa	181	68	249	351	93	444

en skarp, vass kurva vid kindbenet. Hans hållning är då inget vidare! tänker hon. Och först är hennes förakt ett skydd mot oron, besvikelsen, förödmjukelsen. Men sen...! Tankarna upplöses i bilden av en ung man... Peter i korridoren. Hans rörelser, när han släntrade iväg med skolböckerna under armen. Som ett smidigt ungt djur...

Tänk, om han ringer nu och hon inte är hemma! Tänk, om han istället slår numret till Ulla...! Tänk om...

*

Plötsligt längtade hon efter Peter. Hett och oresonligt. Och hon visste att längtan hela tiden funnits där på botten av andra stridiga känslor.

Särad fåfånga! var en tanke som dök upp för henne. Att vända på saken och försöka förstå Peter! var en annan. Peters innersta inre — har hon någonsin brytt sig om att forska efter det? Hans förhoppningar och drömmar...? Kanske Peter kände sig lika oförstådd som hon själv?

*

Att inte begära, inte vänta så mycket av andra! var ännu en tanke. Att försöka fatta världen utifrån sitt eget också... Då kanske hon bättre kunde ta emot sin dom, som hon visste, redan visste, innan skalden sa:

— Det var sant — era dikter! Jag skulle skickat dem tillbaka för längesen, men jag har haft så mycket om mej. Nu ska det bums ske... Ett par av dem var inte så tokiga. Fast... kanske ni passar bättre som fru åt nån trevlig ung man så smånnigom. Lusten att skriva poesi brukar gå över med åren för de flesta. Rena barnsjukdomen med andra ord. Och om inte — se på mej! Jagad, jäktad, aldrig helt mej själv... Adjö, vi ses kanske nån gång!

*

Så höjde han handen till avskedshälsning och sneddade över gatan. En spårvagn kom dundrande över Djurgårdsbron och svängde in på Strandvägen. Skalden försvann bakom den blå vagnen och allt vimlet av på- och avstigande människor. En flock mäsar flög skrånande över de saviga träden. Deras vita vingar liknade papersark. Det var henens dikter som virvlade ut över gatan, högt över människornas huvuden. De lyfte inte ens blicken. Brydde sig inte alls om vart de tagit vägen eller vad det blev av dem. En skald och en bunt dikter blåste bort i vårvinden. Kvar fanns bara verkligheten. Och till den hörde en lång pojke med ett varmt handslag och ett par sveklösa, blå ögon.

Om det fanns en telefon...

Många sjuka och handikappade har svårt att sköta sina dagliga kontakter med omvärlden. Hjärtsjuka, lungsjuka och astmasjuka orkar inte med trapporna. Ska man dessutom bära en kasse med livsmedel från affären — ja då blir det värre än vanligt.

Om det fanns en telefon... Att telefonera är enkelt, man kan via telefonen hitta vägen till affären, pingla någon bekant som kan ta med

många människor, som har de här nämnda hindren för normala kommunikationer med omvärlden, har en knapp budget att hushålla med. Nyinstallation av telefon kostar 300 kr. Dessutom tillkommer vanlig avgift av löpande art. Men om man nu jämför med många andra utgifter — t. ex. sjukvård på anstalt — så är dock hjälp till telefon en liten kostnad. Många svårt sjuka och handikappade kan klara sig hemma om de

sig varorna osv. För svårt handikappade, med starkt nedsatt rörelse- och funktionsförmåga, borde telefonen vara ett obligatoriskt hjälpmedel.

Telefonen kan hjälpa till att bryta isoleringen. Man kan nå vänner utan att söka upp dem... och det kan ordnas daglig hjälp som behövs på många sätt. En telefon kostar emellertid en hel del pengar och

får en smula hjälp. Det blir i långa loppet billigare för samhället att satsa mera på en utvidgad service i den öppna vården för kroniskt sjuka och andra svårt handikappade — mycket billigare än att bygga anstalter. Hjälp på rätt sätt där hjälp verkligen behövs krävs i en mera rörlig socialvård vid sidan av de slutna vårdformerna.

Edvard Munch

Inför 100-årsminnet av Munchs födelse sänder Riksförbundet för bildande konst ut en vandringsutställning som presenterar konstnärens grafik.

Av NILS-ERIC BJÖRSSON

I år får hela det konstintresserade Sverige möjlighet att gå och se Edvard Munchs grafik och det innebär samtidigt att man får tillfälle att stifta bekantskap med en av Nordens största konstnärer. Det är Riksförbundet för bildande konst som låter ett stort antal av Munchs etsningar, litografier och träsnitt vandra runt i landet och det kan man göra genom att Thielska galleriet i Stockholm ställt hela sin stora samling till Riksförbundets förfogande.

Edvard Munchs konst räknas numera till det mest dyrbara och uppmärksammade som Thielska galleriet förfogar över och det säger en hel del om den generositet som visats den konstintresserade allmänheten landet över. Munch är en av det moderna måleriets stora förnyare och tål i betydelse att jämföras med van Gogh och Gauguin. Men också som grafiker blev han revolutionerande. I år är det hundra år sedan Munch föddes och hans grafiska produktion daterar sig från 1894.

Munch var son till en läkare och kom att uppleva sina första år i ett lyckligt familjeliv. Men när han var fem år dog modern och en harmonisk värld bröt samman. Händelsen blev dörren ut mot en värld av oro och ångest. Endast genom att teckna och måla fann han utlösning.

Det finns ingen utanför Frankrikes gränser som haft så stor betydelse som Munch för måleriets utveckling i vår tids konst. Men som många andra konstnärer i den moderna konstens genombrottsgeneration möttes han av ett våldsamt motstånd från kritiken. "Målaren Edvard Munch är bäst förtjänt med att man förbigår hans tavlor i tysthet", skrev bl. a. en känd konstkritiker om en utställning. I dag hör utställningens tavlor till det värdefullaste i Nationalgalleriet i Oslo.

Flickan vid fönstret, radering 1894.

SKRIKET, litografi (1894-95).

Månsken, litografi 1899.

Den gamle skepparen,
träsnitt 1899.

Strindberg, som Munch kom att sammanträffa med under åren i Berlin, och som i likhet med Munch kände sig missförstådd och förföljd, sade vid ett av de många angreppen mot konstnären: "Är det en nyhet för dig att stor konst brukar väcka förargelse."

Först vid femtio år var motståndet brutet och han kunde slå igenom.

Edvard Munchs liv och konstnärskap har ägnats en rik litteratur. Den tjeckoslovakiske författaren J. P. Hodin säger i sin förtjänstfulla bok bl. a.: "En av orsakerna till den känslostorm Munchs framträdande förorsakade var, att han upptäckte

ett inre, fint förgrenat liv, en ny värld, hos människan och att denna värld öppnade oanade inblickar i själslivet. På samma gång utgick omedvetet en moralisk verkan från hans tavlor. En konstnär, som har mod att kännas vid de dolda impulserna i människans själsliv och gör dem medvetna för sin generation, ger oss tillförsikt och hopp om att mänskligheten en gång skall bli herre över de inbördes kämpande, olycksbringande makterna i sitt själsliv. Utan den måleriska styrka, utan den formala hållning som är utmärkande för Munchs tavlor, skulle han aldrig ha kunnat åstadkomma detta. Inte blott hans konst

var någonting helt nytt, till innehåll lika väl som till form, utan framför allt det väsentliga faktum, att han sökte gestalta det moderna själslivets företeelser. Konstnären upptäckte åter människan. Detta var Munchs stordåd. Därför ha hans tavlor en så suggestiv kraft. Tänkar, diktare och konstnären bilda hos Munch en harmonisk enhet."

Edvard Munch var en diktare som målade, som någon har uttryckt det.

Själv sade han vid ett tillfälle "att man skall inte längre måla interiörer med läsande män och stickande kvinnor. Det måste vara levande människor, som andas, känna, lida och älska. Jag skall måla en rad sådana tavlor. Man skall förstå det heliga däri, och människorna skola ta av sig hatten för dem som i en kyrka".

Men det är alltså i egenskap av grafiker som Munch här presenteras. Det har hittills inte varit möjligt att fullständigt förteckna Edvard Munchs grafiska blad. Men man antar att omkring 700 olika blad slutgiltigt kommer att registreras. Utställningen omfattar drygt ett femtiotal nummer.

Hur rätt hade inte Tor Hedberg, Thielska galleriets förste intendent, när han sade: — — — "en teknisk genialitet som gör Munch till en av alla tiders största och samtidens kanske största grafiker. I allt som han rört vid: plåten, nålen och syran, den litografiska stenen eller papperet, trästocken som han skurit med en primitiv snidarkonst, skapar han nytt och i första hand utanför all annan tradition än den som ligger förborgad i materialets egna krav och möjligheter, för vilka han har en ofelbar instinktiv känsla.

Ingen har som Munch kunnat mana fram en levande bild av Norden inom de bildande konsterna. I sin konst berättar han suveränt om nordiskt själsliv, om slutna och skygga människor och avgrunderna i deras väsen. "Nordens skogar är fyllda av svärmod, och hemlighetsfullt hotande stå de som en mörk vägg i landskapet. Fjordnaturen frammanar bilder från jordens urtid. Men havet med sin malmklang, sin eviga musik, lockar till fjärran länder, är längtan, löfte, hopp. Och det står människor på den klippiga stranden, höga, slanka gestalter. Sällan faller ett ord, en fråga. Ensamhet. Den har Munch berättat om."

Klädernas doft och fötternas pina

Text: KI-LO-WATT

Teckningar: SVEN BJÖRNSON

Köpläder förekom sällan bland oss, men det fanns fingerfärdigt folk i stugorna. Man fixade ekiperingen utan onödiga utsvävningar. Köpvärorna passade illa till våra grova sysslor. Köpläder var så "sköra" i färger och utförande i förhållande till "kraven" hos oss. Stadiga don behövdes. I stugorna dunkade vävstolarna på sommaren. Man ägnade sig åt att dunka ihop stadiga tyger, slitvaror, då det regnade och det inte gick att vara ute på åker och äng. När gummorna satte upp väven gick de fram efter eget recept på garner och "inslag" i tyget som skulle ge största möjliga styrka. En packe hemväv var ofta som "pansarplåt", styv och tung, och kläderna

blev förstas efter tyget. Det skvallrades om att det fanns både hästhår, kosvansar och människohår i en del tyger. Man repade ihop vad som fanns i förråden. Ingen redovisade så noga för allmänheten var man hämtat "råvarorna" till kläderna. Och strängt taget var man ju inte skyldig att lämna någon "konsumentupplysning" till allmänheten hur man tillverkade kläder. Slitstyrkan var det avgörande — ingen "spindelväv" från stan här inte!

Men man kunde lägga pussel — och dra sina slutsatser! När hårklippning någon gång förekom —

till jul, påsk och midsommar — samlades hårtussarna ihop omsorgsfullt. Det var väl inte svårt att räkna ut vart de avhuggna perukerna tog vägen! Och när frisörsaxen gick fram i ladugården över ko- och hästsvansar, var det samma historia. Man sparade och buntade ihop, till starka "inslag" tillsammans med ulen i väven. Och då de hygienska metoderna lämnade mycket övrigt att önska kunde man med ett gott luktsinne "spåra" råvarornas ursprung i kläderna. Vårans skolfröken, som var klädd i den grannaste "spindelväv" från stan — tyger som doftade gott — anmärkte på lukten hos vissa skolbarn. Det "luktade stall och ladugård", sa hon. De utpekade rodnade av skam. De kände väl med sig själva var ursprunget fanns, men de hade ju inga möjligheter att skaka av sig dofterna — de satt fast i kläderna. Först efter många omgångar tvätt kanske doften mildrades, men den försvann aldrig riktigt. På rasten — efter det att Fröken anmärkt — kunde det strös ytterligare salt i såren: — Hur många kosvansar har du i "kostymen"? Och den olycklige led ohyggliga kval för sina "slitstarka" kläders skull.

Men det fanns skor också, skor som kunde pina en år ut och år in. Och allt eftersom fötterna växte hos en stackars människa, stadd i utveckling, ökade skopinan. Skomakarn i byn, en liten fräsig gubbe, hade sina egna modeller, spikade och pliggade i fullständigt raseri för att hinna med alla barnfötter, som krävde läder och sulor. Denne flitige leverantör av kroniskt skoskav till byns befolkning hade aldrig några samvetsförebråelser över allt lidande han skapat för sina medmänniskor. Han pliggade, spikade och svor över skoslitet, som hängde över honom som en mara. — "Folk sliter skor så det är inte klokt", vrålade han, och bet ett stycke av en tobaksfläta, tuggade och spottade, knep ihop skon mellan sina magra, seniga händer, likt en mördare som tar struption på sitt offer. Få var de som öppet ville anmärka på skomakarn.

En bybo, som fått ett par stövlar med präktiga lyror och veck invärtes, fabriktionsfel, som hotade att skära av stöveltramparen både häl-

senor och vrister, ansåg sig en gång tvingad att framföra en protest. — Kan du inte göra något åt stövlarna, sa han bittert; de här lyrorna tar livet av mej. — Det beror på gångsättet, sa skomakarn sakkunnigt. — Du går och "tjuxar" ihop skorna. Inte nog med att jag gör skor åt hela behögen... ska jag lära er att gå också på köpet?

◇

Skomakarn hade sina egna modeller. En människofot var för honom en del av kroppen man inte skulle fjäska bort. "Ömtåliga fötter" hörde hemma hos adelsfröknar och övrigt salongsfolk, inte hos grovarbetare, som skulle fara som torrt skinn över stock och sten. "Skoskav" var för honom ett illegalt utslag av överkänslighet, en form av inbillningssjuka, som absolut inte hörde hemma i våra trakter.

◇

Kostymer som luktade illa och skor som klämde fick dock till sist ge vika för en större mänsklighet, för produkter utifrån, rymligare och vackrare höljen utan besvärande dofter och "inslag" på inhemsk natur. Köpvarorna trängde på. Vädstolen dunkade mera sällan. Den försvann väl inte helt, men dess avgörande betydelse flyttade åtskilliga trappsteg, ända upp på vinden under takåsen. Där fanns också en stor låda. I den lådan låg gamla,

I stugorna dunkade vävstolarna på sommaren, man dunkade ihop stadiga tyger, slitvaror...

kasserade skor med pinsamma veck och krökningar, smärtsamma ärr från barndomens steg, många mils tramp genom skolår, vintrar och somrar av skoskav, läxor, och tunga bärkorgar, lingon, hjortron och blåbär, tunga korgar, som bars över stock och sten i barndomens karga land. Skor som tryckte hårt och kläder med "inslag" av stall har här fått sitt sista vilorum, högst under takåsen. Och vår gamle, frälsige skomakare har för länge sedan dragit sin sista beckråd och slagit sin sista pligg. Hans yrke krympte ihop till ett minimum, bitterheten över gumiskornas frammarsch förbittrade hans sista levnadsår, men sin okänslighet mot skoskav behöll han även i motgångens tid.

På rasten — efter det att Fröken anmärkt — kunde det strös ytterligare salt i såren: — "Hur många kosvansar har du i kostymer?"

■ ALLELES STILLA...

Forts. fr. sid. 23

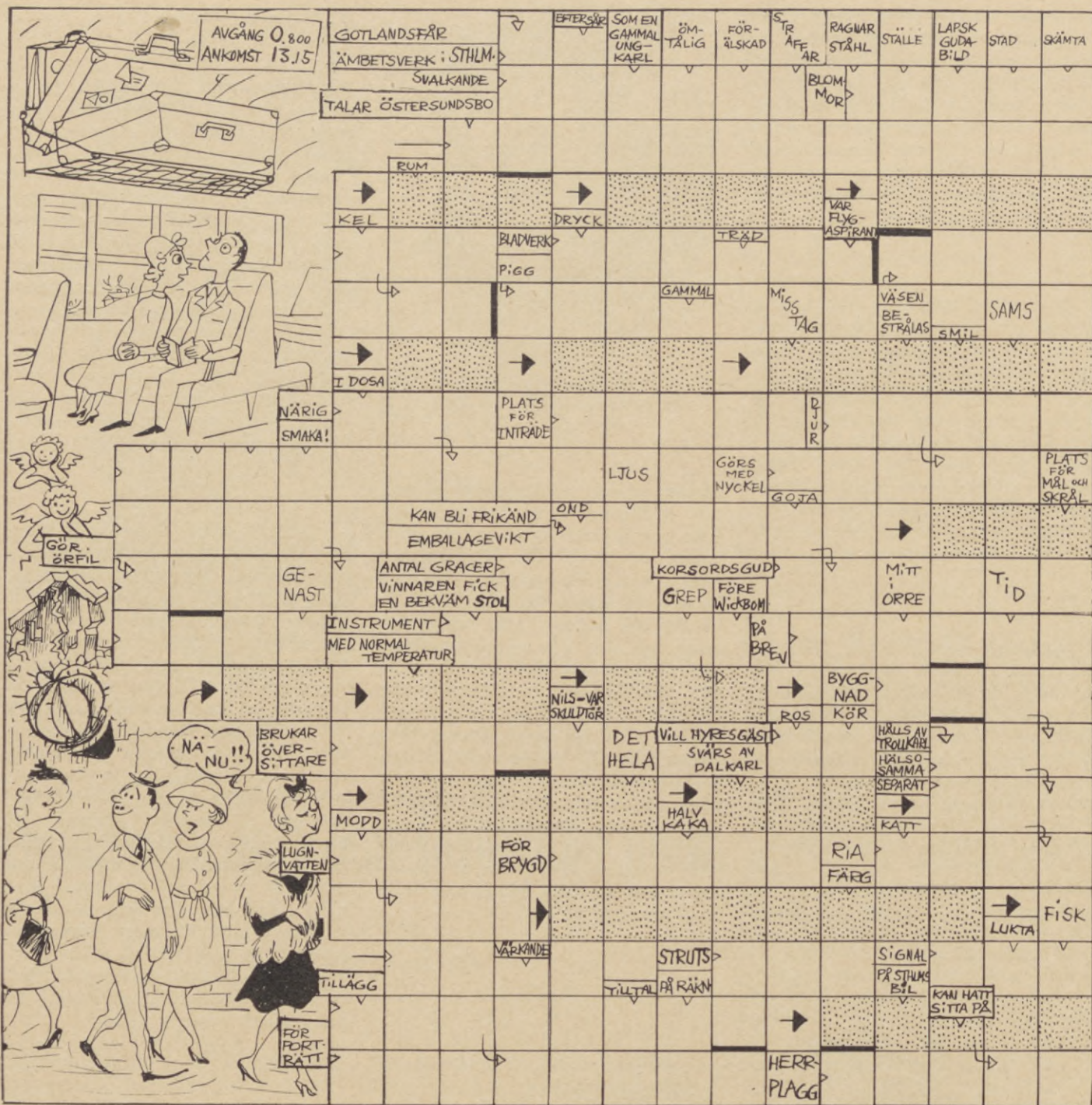
köpings lasarett. Det skedde redan vid nyåret 1897. Sedan följde närmast Växjö och Norrköping. Vid Serafimerlasarettet var man tydligen så nöjd med Stenbecks försöksverksamhet att man inte förrän 1900 inrättade en officiell röntgenavdelning. Samma år den 1 juni började Röntgeninstitutet sin verksamhet, den institution som under Stenbecks och hans lärjunge Gösta Forssells ledning och under det senare namnet Radiumhemmet nått välförtjänt världsrykte. Forssells efterträdare professorerna Berven och Hultberg har med heder fört traditionerna vidare.

◇

Under de snart 70 år som gått sedan den första upptäckten av röntgenstrålarna har röntgentekniken gjort fantastiska landvinningar. Eftersom röntgenstrålarna bara i begynnelsen gav skuggbilder av vävnader, t. ex. ben, som bjöd ett visst motstånd för strålarna, innebar införandet av kontrastmedel, som gav röntgenskuggor när de fyllde ihåliga organ, kärl och "gångar" i kroppen, en fantastisk vidgning av de röntgendiagnostiska möjligheterna. Genom den nutida metodiken har det blivit möjligt att med hjälp av röntgen få värdefulla informationer om praktiskt taget vilket organ som helst i kroppen. Den inte minst intressanta landvinningen under senare år är möjligheten att i samband med hjärkatetrering ta filmbilder med hög bildfrekvens av de olika hjärtrummens arbete.

◇

Även på det terapeutiska området har röntgenstrålarna visat sitt värde vid sidan av de radioaktiva strålarna. Också i detta avseende framträdde Stenbeck som en av pionjerna. 1899 kunde han demonstrera det första fall i världen av hudcancer läkt med enbart röntgenbehandling. Det var en 55-årig kvinna med hudcancer på nässpetsen som av Thor Stenbeck och hans dåvarande assistent Gösta Forssell behandlades med sammanlagt 150 röntgenbehandlingar under en tid av 9 månader. Nu — 64 år senare — kan samma resultat uppnås med en enda bestrålning under några få minuter.

Bildkräys nr 7

Vårt sommarkräys rymmer som ni ser lite av varje från olika områden i vårt liv och leverne. Sätt igång — lycka till!

Namn

Adress

Postadress

Lösningarna måste vara Status redaktion, Box 4149, Stockholm 4, tillhanda senast den 10 sept. För att få deltaga i tävlingen skall tävlingsbrevet vara märkta "Bildkräys nr 7". — Tre priser utdelas som vanligt, nämligen ett på 25, ett på 10 och ett på 5 kronor. Lösning och pristagarnas namn meddelas i Status oktobernummer.

Teckningar:
ELSIE BRITT STENQVIST

Det brinner en eld...

Novell av MARGIT GEIJER

Det var i en liten källarlokal i Gamla stan. Dämpad belysning och förväntansfullt sorlande publik; ungdomar mest, klädda i säckiga tröjor och jeans, flickorna i rakt, halvlångt hår och pojkarna i vildvuxet skägg. Kvällens talare, Hans Helmer, populär bland de unga. Hans dikter hade styrka och intensitet. Där fanns ingen dagtingan, ingen halvhet. Bara en enda stor hängivelse...

Just så skulle jag vilja vara! tänkte Erna. Just så skulle jag vilja uttrycka allt jag känner! Hon hade satt sig på den bakersta bänken för att få vara för sig själv med sina upproriska tankar. Om ändå Peter förstod henne! Då kunde det vara detsamma med alla de andra därhemma. Men inte ens Peter...!

I går hade det tagit en söndagspromenad utmed sjön. Där var vackert så här på vårvintern, med vita fartyg speglande sig i blygrått vatten och Tranebergsbrons silverskimrande spann mot en klarblå himmel. De gick där på stigen och hon försökte hålla samma rytm, ta samma slängiga, långa steg som han, men det lyckades inte och då hade de skrattat. Så tog han hennes hand.

— Erna, du är så... kul! Du är... jag gillar dej!

De hade stannat uppe på en bergknalle; på stranden mitt emot klättrade vita hus mellan tallarna och måsar flög högt över dem.

— Peter... vet du vem Karin Boye var?

— Nja, vi har läst i skolan förstås...

— Jag vill bli som hon. En ny Karin Boye. Eller kanske alldeles mej själv. Jag skriver dikter förstår du.

Hon väntade ett andlöst ögonblick att Peter skulle tala om detta. Att han skulle fördjupa sig i hennes konstnärliga drömmar och be henne förklara dem närmare. Men Peter la istället armen omkring henne och sa:

— Erna, när du blir så där ivrig blänker dina ögon som... ja, som... nej, jag hittar inga ord! Och ditt hår, det är... fint. Och din mun... Erna, jag vill kyssa dej!

På sitt tafatta sätt försökte han säga henne komplimanger, medan hon väntade att han skulle se henne sådan hon var, allra innerst inne. Alla hennes förhoppningar låg ju i de där orden: Jag skriver dikter! Som röda lysande blommor sådde hon ut sina tankar på vita pappersark och

gömde dem sen i sin byrålåda. Nu hade hon bjudit ut dem åt Peter. Och han...

Hon hade glidit ur hans grepp och börjat gå neråt backen som ledde förbi båthamnen. Peter hade skyndat efter henne, förvirrad, undrande. — Är du arg? Vad har jag sagt, vad har jag gjort, Erna? Får jag inte kyssa dej i dag?

Nej, ingen, ingen fanns som kunde dela hennes hemliga drömmar. Som ett ohörbart vattenfall fanns de inom henne. Ensam, oförstådd av alla var hon.

Men i kväll hade hon smugit ut från sitt vita flickrum åt gården, lämnat läxböckerna övergivna på bordet, struntat i väntade telefonsignaler för att istället sätta sig på tunnelbanetåget som ledde till Gamla stan.

Och nu var hon här, på Diktarklubben, för att lyssna till skalden Hans Helmer. Plötsligt tystnade de lågmälda rösterna omkring henne, alla vände sig mot podiet, där kvällens gäst just tagit plats. Därhemma hade hon hans bild och urklipp av hans dikter uppsatta med häftstift ovanför sin säng. Men i verkligheten hade hon

— Plötsligt tystnade de lågmälda rösterna, alla vände sig mot podiet, där kvällens gäst just tagit plats.

aldrig sett honom. Han hade ett skarp-skuret ansikte med stora, djupt liggande ögon och ett lustigt sätt att le med bara ena mungipan, som ville han ransonera sin glädje. När han i detsamma började tala var hans röst mörk och betvingande, hans gester nästan magiska. Hon upplevde varje hans ord med smärtsam inlevelse. Skalden däruppe var en eldsjäl, som måste tycka att alla omkring honom var satta på sparlåga. Små frysende själar i den kyliga aprilvåren. Han utstrålade kraft. Men kanske också detta att vara ensam och annorlunda. Som jag! tänkte hon. Alldeles som jag!

Den där Hans Helmer..! Ernas ögon för vesslesnabbt och nyfiket över det främmande, uttrycksfulla ansiktet därframme. I detsamma möts deras ögon. Milda tid, hon riktigt hisnar. Hans Helmer ser på henne. Bara på henne! Han har kanske sett på henne länge, länge, fast hon först nu blivit medveten om det. Det susar för öronen, hon tvinnar nervöst skärpänden mellan fingrarna, hjärtat dunkar i bröstet. Till sist sitter hon där bara helt stilla med blicken ner i golvet. Hon orkar inte möta hans blick längre.

*

Uppläsningen var över, det skulle bli tedrickning, långbord var dukade med levande ljus i ett rum innanför föreläsningssalen. Hon borde gå hem nu, de undrar väl var hon håller hus, hon sa inte vart hon skulle gå, bara stack iväg. Och Peter...

— Ni tycker visst mycket om poesi?

Rösten igen, alldeles intill henne! Och hans ansikte, otydligt belyst av de fladdrande ljuslågorna. Ögonen, som djupa brunnar, munnen... Utan krus lotsade han henne plötsligt bort till ett hörnbord och erbjöd henne en stol. En av klubbmedlemmarna slog te i hennes kopp, en annan skickade fatet med bullar. Och så Hans Helmer igen:

— Ni följde med så intensivt medan jag läste. Ni ser förresten ut att själv skapa poesi, ni har ett så levande ansikte.

Å, han såg det, han såg det! Att hon var utvald och annorlunda. Det här skulle Peter höra! Peter, som bara uppfattade henne som en glatt fnissande, tanig flicka med stora gester och alltför stor mun (som han bara tjatade om att få kyssa!)

*

Och mamma — som alltid skröt med att hon såg så frisk ut med sina röda kinder! Allt detta som bara gjorde henne utåtvänd och vardaglig. När det brann en eld långt inne i henne. Men den här Hans Helmer..

— Ni är så ung ännu, men med de ögonen..! Ni har djup och bredd. Har jag rätt — ni diktar?

Han lutade sig närmare henne, det lukade tobak om hans tweedjacka, hans röda slips flammade som i vild protest mot likriktning och tråkighet, hans mun log sitt sneda, vemodiga leende.

— Ja, jag diktar verkligen! Så ofta jag hinner...

För läxor och sånt, höll hon på att säga. Men det hade låtit alltför barnsligt och omoget. Nu, när hon väl började tala, var det som om en fördämning brustit. Och skalden satt framåtlutad och lyssnade, smuttade ibland på sitt te, smakade på de färska bullarna, nickade — och log. Ibland tyckte hon att leendet såg egendomligt frånvarande ut, nästan ironiskt, men strax efter sjönk hon på nytt in i hans brinnande mörka ögon, De tycktes henne sugande som en ensam skogstjärn, bottenlösa och allvarliga. De såg på henne, alla de andra, de såg förstulet på de två — vem i all världen satt han med, skalden? Hon kände deras avund som små eggande vågor. Och hon pratade på, hon läste till och med en av sina dikter för honom, tyst och snubblande hastigt, så ingen annan skulle höra. Peter skulle vara här. Peter skulle höra henne nu. Å, strunt i Peter! En omogen gymnasist med hes röst och blygt skratt. En pojke som tyckte om att meta, att fotografera och samla snäckor, att spela banjo och simma ute vid fyrudden om somrarna — men inte begrep poesi! Vad hade hon för glädje av honom? Att han var pålitlig och uppriktig, det var ingenting som berättigade honom att hålla henne sällskap. Inte heller att de hade samma humor, det brast ändå i det väsentliga.

*

Som på en bred flod av honung som han fram, buren av alla rimmade ord på snärta, längtan, väntan... Och skalden, han log och log. Såg han ändå inte en liten smula förströdd ut? O nej, när han i detsamma tog hennes hand under bordduken och saktat smekte den, drev han undan allt tvivel. — Ni är söt, mycket söt lilla fröken...

— Hall.

— Jaha. Ni har charm.

Då tog hon mod till sig.

— Säg... får jag skicka några av mina dikter till er? Jag vill så gärna höra ert omdöme.

Hans Helmer rörde eftertänksamt i sin tekopp. Hon väntade andlöst.

— Jovisst, sa han sen, det finns inget som hindrar... Vet ni förresten att er panna liknar en människära.

Så kunde bara en skald säga! Skulle Peter någonsin falla på den tanken att likna hennes runda panna vid en människära? Skulle Peter överhuvudtaget se henne annat än som... Ja, som sin flicka!

Ett begrepp helt enkelt. Men hon var inte hans flicka, hon var sin egen.

Det sorlade av prat kring dem, klirrade av porslin, doftade av färskt bröd. Men Erna svävade som en vit människära över en ensam ö i havet. Och Ön med klippor och mörka hemlighetsfulla stränder — det var han, skalden Hans Helmer.

Ute i kapprummet, när samkvämet var över, kysste han hennes hand, hett och häftigt med en glimt i ögat som hon inte riktigt kunde tyda.

*

En annan gång! hade hon sagt, när han bett att få följa henne hem. En annan gång! Som om hon väntade en fortsättning! Dikterna var i alla fall skickade. Ett stort, brunt kuvert som postfröken tog emot med kalla, likgiltiga händer utan att ana dess innehåll.

Hon nickade flyktigt åt Peter, när de möttes på skolgården. Men så snart han närmade sig, vände hon honom ryggen. Ibland viskade hon ett namn för sig själv: Hans! Och hon ryste till som om hon uttalat en besvärjelse. Vid kiosken hann Peter upp henne en dag.

— Jag vill träffa dej i kväll, Erna. Hör du det!

— Jaha. Men jag är faktiskt upptagen i kväll.

— Vad du är konstig! Jag känner inte igen dej. Det är som om du undvek mej.

— Äsch, man har väl rätt att umgås med vem man vill. Förresten finns det saker här i livet som du inte fattar. Hej, nu måste jag kila.

Hon betalade hastigt för chokladen hon köpt; just när hon svängde om hörnet på kiosken såg hon i en glimt Peters ärligt öppna ansikte. Jag bryr mej inte om vad han tror! tänkte hon trotsigt. Vi är alltför olika varandra. Men hon dröjde, hon fumlade med chokladpåsen, hon stod där och vägde med foten. Så vände hon sig om igen, hon kunde inte låta bli. Och då såg hon Peter gå bort, på väg neråt stan till... eller till Ulla kanske, hon bodde åt det hållet!... Det sved till i henne. Å, Erna, du som är utvald, en flammande fackla, du ska sätta dej över sånt! Hon skakade häftigt luggen ur ansiktet. Du måste frigöra dej från Peter. Han är så vanlig, så obetydlig. Har ingenting att ge. Du, som väntar på det stora undret. En Peter skulle bara hämma dej och hålla dej fast i vardagens unkna göl.

Så där tänkte hon, medan hon skyndade hemåt i den svala dunkelblå vårkvällen.

— — —

Kanske han har tappat bort adressen? Kanske han är ute på föreläsningsturné? En kväll kommer han säkert att ringa. "Era dikter är geniala, fröken Hall! Världen ligger öppen för er... Res söderut

Tongångar

I Stockholm läser folk gärna aftontidningar — eller rättare sagt rubrikerna i dem. Att läsa böcker kräver för mycket av jäktade storstadsmänniskor. Böckerna är till för sommarstugan, hängmattan och semestern. Aftontidningarna är gjorda för tunnelbanan och bussen. Har man knappt om tid läser man bara rubriker; boken däremot innehåller så få rubriker. Den kräver tid. Man måste vaska i innehållet med eftertanke — och att tänka kräver tid.

Luffarna — detta utdöende släkte — hade gott om tid. Men luffarna lever trångt i den fulla sysselsättningens samhälle. Landsvägarna har blivit för raka, asfalterade och trafikerade för att luffa på. Och luffarna tänkte ofta djupare än folk i största allmänhet. Åtminstone gjorde luffarna Harry Martinson skildrar det. I boken "Vägen till klockrike" möter oss dessa tanke-luffare med förbluffande funderingar — det måste ta tid att fundera över så mycket — och tid var det enda de kunde slösa med. Några luffare satt en afton och slog ihjäl tiden med sina funderingar. Några av synpunkterna förtjänar att återupplivas för oss som frossar i rubriker och TV-bilder. — Vi lever i ett land där alla kan läsa, sade Bolle. Där alla talar med vändningar hämtade ur

med mej förresten! Res från aprilrusket härhemma till värme och inspiration..." Då skulle hon svara: "Men skolan då, herr Helmer, skolan..? Och han: "Asch, skolan! Det är bara en anstalt som proppar i er en massa onödigt kرافs som ni inte har nytta av senare i livet. Nej, ni ska dikta. Och bara dikta." Men Peter då? — "Vilken Peter?" — "Ja, den där pojken som... som jag..."

Då vaknade hon alltid ur sina funderingar. Hon stod där och fumlade med nyckeln utanför villans tamburdörr med skolväskan sprängfylld av läxböcker.

En dag mötte hon honom. Det var på Strandvägen en eftermiddag med disig blå luft över fjärden, blanka rödbruna knoppar på träden och virvlande solfläckar i alla vattenpuddar. Hon hade tagit tunnel-

ordspråksboken, psalmboken, sagoboken, skolboken, skillingtrycket, kärleksberättelsen.

Bolle spann vidare på sin tråd och konstaterade, att vi egentligen hämtar allting ur böckerna och att de sämsta människorna är också de sämsta romanerna. Då tyckte i alla fall en av kompisarna att Bolle gick väl långt i sina spekulationer över läsningens betydelse. — Konstigt, tyckte luffarkamraten. "Vi skulle alltså vara tre böcker som är ute och går..."

De tre luffarnas samtal påminner om en händelse på en sjuksal. Vi var också tre med obegränsade resurser ifråga om tid. En i trion var en läsare av stora mått. Han fann ett nöje att undervisa oss andra två ur sina böcker och dessa lektioner kunde bli rätt prövande. Vi var inte alla gånger så upplagda för bokliga samtal. Men vi tvingades att vara med. Bokläsaren förde alltid in samtalen på områden han tidigare pejlat i sina böcker. Vi blev naturligtvis ställda mot väggen i den mån vi försökte hänga med — ett bokcitat använt som en proffsboxares högerslag träffade ofta och smärtsamt. Vi var enkla amatörer på tankelivets område och känslan av otillräckliga kunskaper blev en långt större börda än den ganska allvarliga sjukdom vi ådragit oss.

Nu var det väl så att vår bokligt bildade sängkamrat var vad man kan kalla ett sällsynt exemplar av intellektuell slugger, en som på något egendomligt sätt alltid skulle hävda sig, ha sista ordet i samtalen, och byggt upp sitt system med böckerna som livdrabanter mot omvärlden. De flesta bokligt bildade människor

banan in till stan efter skolans slut. Vilde gå ensam en stund och tänka på allt underbart — som kunde hända. Nu. När som helst. Hon spretade med fingrarna och tyckte att hon bar skaldens kyss på handen, medan hon sakta gick genom allén. Alla hon mötte måste lägga märke till att hon rörde sig på ett nytt sätt, liksom dansade fram. Att en skald sett på henne och vilat sina läppar mot hennes hand. Helt flyktigt mindes hon Peter i korridoren utanför klassrummet. En lång, blond yngling med borstiga ljusa, nästan osynliga ögonbryn och en rad små lätta fräknar över näsroten. Ett trassel av ljus hår, ett par klara blå ögon. I vanliga fall mycket glada, men nu...!

Hans hand med en bläckfläck på tummen lyftad liksom för att hejda henne. — Erna, vänta! Vart ska du gå?... Ska du följa med på bio i kväll?

är av helt annan typ, ödmjuka i kunskapens värld, lättsamma och stimulerande att umgås med.

Så hände det en dag att bokläsaren fick permission av privata skäl, fick resa hem några dagar, och vi blev ensamma på salen. Egentligen kändes det riktigt skönt och vi välsignade doktorn som beviljat permission — vi kände oss själva beviljade tjänstledighet, trots att vi låg kvar i våra sängar. Vi tog oss friheten att titta lite närmare på den hemrestes boksamling, som låg i en prydlig trave i hans skåp. Det är naturligtvis fult att snoka i andras tillhörigheter, men vi ansåg oss ha fullt legitima skäl i detta speciella fall. Hans böcker var verkligen värda att titta på. Snart hittades också nycklarna till hans system — lappar och understrykningar på vissa sidor, noggrant inlärd citat som bränt oss i de tankelekar vi tvingats in i. Upptäckten gav uppslag till ett eget system — andra avsnitt i böckerna lades upp efter samma mönster. I de sammanhangen satt vi inne med nycklarna. När vår sänggranne anlände tillbaka blev han utsatt för ett hårt tvåfrontsangrepp. I varje omgång blev han spetsad med citat — till ytterliga skam och nesa hänvisades han i slutomgången till noggrant studium, i de spörsmål han inte visat sig behärska, till den och den sidan i egna böcker! Vår tidigare magister fick tömma nederlagets bägare, gång på gång, men egentligen fanns nog varken segrare eller förlorare i denna märkliga uppvisning. Ett mera utsökt exempel på hur man umgås illa med böcker och kunskaper torde vara svårt att uppleta. Vårt slamkryperi var oförlåtligt och strängt taget borde vi ha blivit portförbudna i böckernas värld för all framtid alla tre.

Och hennes svar: Vi får se, jag hinner inte tänka på det just nu. Jag har bråttom. Ska möta nån.

Och så mötte hon honom!

Där kom han alltså, skalden Hans Helmer. Han kom gående genom allén i vid ulster och klargulv halsduk. På huvudet basker, nerdragen över ena örat. Han visade sakta. Såg flyktigt på henne... Och gick förbi.

Man kan tänka på annat och glömma sin omgivning. Man kan se rakt på någon och ändå inte se. Sådant händer verkligen. Erna sväljer ett par gånger, det är som om benen inte riktigt vill bära henne. Det känns kallt och varmt i bröstet, en förfärande skräck vill hugga tag i henne. Han tänkte på annat, han tänkte på annat... Jag vänder och går om honom, jag låtsas att jag väntar på spårvagnen därborta.

Forts. å sid 12

De allra flesta av oss har hört de orden, åtminstone i samband med skärmbildsundersökningarna. De har blivit något av röntgensköterskans signaturmelodi.

Tusentals röntgenbilder tas dagligen på våra sjukhus, och röntgenundersökningarna har så ingått i vårt medvetande att vi knappast tänker på hur länge vi har haft tillgång till denna för läkekonsten så revolutionerande upptäckt.

Den 23 januari 1896 höll Röntgen den första föreläsningen om sin upptäckt — och bara 17 dagar senare togs de första lyckade svenska röntgenbilderna! Svenskarna var snabba i starten och har sedan hållit försprånget. Svensk radiologi har alltid innehaft en internationell rangställning och många utlänningar har vallfärdat till Röntgeninstitutet och dess efterträdare Radiumhemmet för att hos oss lära sig det senast och yppersta på detta område. Den kanske största av alla svenska radiologer, prof. Gösta Forssell, var under decennier en internationell celebritet på sitt område.

◇

Upptäckten av röntgenstrålarna kan om man så vill uppfattas som ett märkligt exempel på slumpens lek.

Den 18 november 1895 satt fysikprofessorn i Würzburg i Tyskland, Vilhelm Konrad Röntgen, i sitt arbetsrum och experimenterade med att sända en svag, högspänd växelström genom ett glasrör, i vilket luften förtunnats till i det närmaste vakuum. Varje gång strömmen passerade genom röret, lyste detta upp med ett gröngult ljus. Höll man upp ett papper som preparerats med en viss metallösning i ljuset, lyste papperet med ett eget, fluorescerande ljus.

Röntgen hade gjort liknande experiment många gånger tidigare, men den här gången fick han ett infall att göra något nytt. Han ställde en svart kartonglåda över röret. Inget synligt ljus trängde ut när han släppte på strömmen, men papperet lyste precis som vid de tidigare experimenten upp med det fluorescerande ljuset. Det fanns bara en tänkbar förklaring. Röret måste förutom det synliga ljuset också utsända *osynliga* strålar, som trängde ut genom kartongen och kom det preparerade papperet att lysa! Röntgen vände på papperet. Det lyste

Alldeles stilla — håll andan...!

En översikt om
röntgenstrålarnas historia
av Arne Tallberg

Nu kan vi bli "genomskådade" i en modern apparat med många nya finesser.

Medicinen använder röntgenstrålar inte bara för diagnos utan också för behandling av bl. a. tumörer.

alltjämt lika klart. De osynliga strålarna trängde genom papperet och påverkade den preparerade sidan.

Nu blev Röntgen allvarligt intresserad. På hans skrivbord låg en tjock bok på bortåt 1.000 sidor. Han grep den och höll den i strålarnas väg. Alltjämt lyste papperet. Strålarna hejdades inte ens av den tjocka luntan. Han lade bort den och höll i stället sin högra hand i strålbanan. Till hans häpnad framträdde nu på papperet en tydlig skuggbild av skelettbenen i hans hand. Inte ens människokroppen utgjorde något hinder för dessa märkliga strålar! Hela natten höll han på med sina försök, bl. a. höll han upp sin portmonnä. Handbenen och portmonnän gav bara svaga skuggbilder på papperet, medan mynten i bürsen avtecknade sig som svarta skivor.

Under den närmaste tiden lämnade han allt annat arbete för att syssla med de mystiska strålarna vilka han just på grund av deras gåtfullhet kallade x-strålar. Under sina försök fann han att de också påverkade en fotografisk plåt, så att han t. ex. kunde fotografera handskelettet.

Den 23 jan. 1896 kände han sig, som redan nämnts, mogen att framträda inför Fysikalisk-Medicinska Sällskapet i Würzburg med ett föredrag om "En ny form av strålning". Under föredraget tog han ett röntgenfotografi av den 80-årige anatomen, prof. Albert von Köllikers vänstra hand. Plåten framkallades, snabbkopierades och bilden demonstrerades, den första röntgenbild som visats utanför Röntgens laboratorium. Efter föredraget reste sig Kölliker och förklarade, att han under de 46 år han tillhört sällskapet aldrig hade varit med om något så betydelsefullt och märkligt som denna kväll. Han utbringade ett leve för Röntgen och föreslog att de nya strålarna skulle kallas röntgenstrålar för att redan från början knyta upptäckarens namn till dem. Så vände han sig till Röntgen och frågade honom vilken betydelse han trodde att den nya upptäckten skulle få för läkekonsten. Röntgen log och påpekade att han var fysiker och inte läkare. "Den saken får herrar läkare själva avgöra", sade han. Hur läkarna mottagit hans upptäckt vet vi alla.

Det fanns ju inte radio på den tiden, men genom tidningarna spreds nyheten snabbt över världen och ledde till vad man skulle kunna kal-

la en formlig röntgenpanik. Förvirringen var fullständig kring de nya strålarna. I New Jersey i USA skyndade man sig att antaga en lag som förbjöd användandet av röntgenstrålar i teaterkikare, en professor i New York föreslog på fullt allvar att man med hjälp av strålarna skulle kunna skicka kunskap rätt in i hjärnan på dumma studenter och en affärsman i England skyndade sig att annonsera om "röntgensäkra underkläder för blygsamma damer"!

Redan ett par dagar efter föredraget kunde de svenska tidningarna berätta om upptäckten. En av dem som läste om den med oerhört intresse var en ung underläkare vid Serafimerlasarettet, dr Thor Stenbeck, som blev den verkliga pionjären för de nya strålarna i hemmet. Han fascinerades helt av dem och bestämde sig genast att själv praktiskt studera dem.

Av en optiker i Stockholm fick han låna en Ruhmskorffs gnistinduktor med vars hjälp man erhöill den svaga högspända strömmen. Hans chefer på Serafimerlasarettet var förstående och intresserade och lät inreda ett litet mörkrum åt honom. På det sättet startade i början av februari 1896 de första försöken att framställa svenska röntgenbilder. Den 9 februari togs de första helt lyckade bilderna som även efter nutida begrepp utmärker sig för god skärpa och tydlighet. På t. ex. en handbild ser man på en avbruten symaskinsnål i ett finger t. o. m. nålsögat!

Den 18 februari höll Stenbeck på Svenska Läkarsällskapet det första

föredraget i Sverige om röntgenstrålarna och kunde illustrera det med sina egna bilder. I september höll han nästa föredrag vid den första Nordiska kongressen för invärtesmedicin. Han kunde då inte bara redogöra för strålarna och deras användning inom medicinen utan också för den studieresa han med statsanslag hade gjort under sommaren och under vilken han hade sammanträffat med Röntgen och besökt några tyska sjukhus, där man skyndat att skaffa sig röntgenutrustning.

I november samma år upprepade han sitt föredrag i mera populär form i ett föredrag inför utsålt hus i Vetenskapsakademins stora hörsal i det hus vid Drottninggatan, där medicinalstyrelsen nu residerar.

Ännu mera åskådlig undervisning fick den stora allmänheten vid Hantverks- och Industriutställningen i Stockholm 1897, där "de röntgenologiska strålarna" blev ett av de verkligt stora dragplåstren. Stenbeck svarade för evenemanget. Här kunde man dels få studera starkt förstörade röntgenbilder, dels få vara med om röntgengenomlysning på en skärm. Tyvärr medförde demonstrationerna också det första fallet av röntgenskada i Sverige. Den man som fungerade som försökskanin vid demonstrationerna fick huden på händerna och naglarna skadade av att han alltför mycket utsattes för strålarnas verkningar.

Det första lasarett i Sverige som skaffade sig röntgenapparat var Lid-

Forts. å sid. 17

Varför är de partiellt arbetsförs problem så vidsträckt?

Vilka är orsakerna till att partiellt arbetsförs problem är så vittomfattande och mångskiftande? Jo, först och främst beror detta på att partiellt arbetsföra finns inom alla yrken, inom alla åldrar och inom alla kommuner i riket, att graden av arbetsoförhet är högst variabel ända från så gott som full arbetsförs till så gott som fullständig arbetsförs samt att orsakerna till det predikament, i vilket den partiellt arbetsföre befinner sig, kan vara av de mest olikartade slag, exempelvis medfött lyte, efterverkningar av tuberkulos, reumatism eller annan invalidiserande sjukdom, olyckshändelse, psykisk sjukdom, social belastning, svårartade ekonomiska bekymmer, hög ålder etc. etc.

Ingenjör Hjalmar Cederström

Pristagare

till bildkryss nr 5

1:a pris kr 25:—, herr Richard Johansson, Förrådsvägen 23, Huddinge.

2:a pris kr 10:—, fru Ruth Carlsson, Apelgatan 5 A n. b., Uppsala.

3:e pris kr 5:—, fru Nea Forsell, Östergötlands sjukhem, Söderköping.

Lösning

TAK — DRIV — INVALID — E — SOL — ZORN — KRYCKOR — ANTILOP — SS — SKREVO — ÅHK — A — TIK — MAJ — LÖV — FELANMÄLAN — EKO — D — GÅ — INTE — DIT — SÄJER — BUR — OSANN — TAGEL — UTBRÖT — UME — RANK — LU — JAG — BARA — S — VILD — MOLN — PONNY — MIL — SPILLER — DAGSNYHET — NO — ARLA — HATT — SKÄGG — BOJ — F — SKURK — ARIA — JASM — BEN — ÖI — BORD — RN

Arbetsterapi och Hobbymaterial

Pärlor av trä, glas, kristall och metall.

Indiska Ädelstenar till halsband och armband.

Brasiliansk Onyx till hängsmycken, örhängen, nyckelringar och halsband.

Silvertråd i olika former och dimensioner.

Rundböjtänger för trådarbeten.

Halsbandslås i olika utföranden 1—5 rader.

Sadeljord såväl mönstrad som enfärgad i 22 färger.

Väskhandtag i pärlbambu och rotting.

Pappstommar och Silkebast för bastflätning.

Skinn och läder för alla ändamål.

Arbetsatser i rikhaltig sortering.

Begär prislista och prover. Vi sända gärna påseendesändningar på öppet köp.

Firma SUNE ENGLUND, Örebro Klostergatan 18 III
Tel. 019/12 09 14 - 12 10 95

De brukade hålla till på prärien, alldeles mellan Konsum och Pelles Privatlivs: där fanns stenar som höga berg, diken som väldiga floder, tusen mystiska irrgångar samt ett träd som nådde nästan upp till himlen, och man klättrade tillräckligt högt upp så hade man utsikt över Innetorget och det egentliga Förberga som inte alls var något Kansas City som dom sa som bodde där... särskilt den lille lede Alf som inte börjat i första ens och som hade en näsa som var som ett häftstift och som hade fräknar kring den, samt i pannan, men som var stor i orden.

Det såg ju vem som helst att själva Förberga var plus minus noll — var Sybehör något, med sin reklamnål som en jättetand, samt med sitt ullgarnsnystan? Eller Tidningar & Cigarett med sin ask, sina bilder och nyheter, eller Tvätt & Stryk med skjortor i topp eller Posten med några sedlar, Läkar- och Tandläkarmottagningen med sin hotande tystnad, eller till exempel Järn & Färg med sin hammare i ena nypan och pensel i den andra? Eller Konditori Valfärden där de riktigt stora höll till?

— Kliver nån över "Röda havet" så smälter det, sa han...

— Vem som helst såg att själva Förberga var "plus minus noll"...

SIMSALABIM

en novell av SVEN O. BERGKVIST

Nej, tyckte alla som bodde på andra sidan Innetorgsgatan: Karl och Anton som gick i tvåan, Eva-Lott som gick i ettan och Bengt som skulle börja till hösten, samt Andersson som gått i femman flera år och nu fått sluta, men han räknades inte, för han sa bara "som om", fast han var bra att ha till hands ibland för han var stark i armarna som sju-åtta vanliga.

Men Karl var ledaren. Röd i ansiktet och med håret på ända red han över prärien så att flisorna rök ur lådan under honom och så att hans indianfjädrar for all världens väg, för han var indian till vardags.

— Kliver nån över Röda havet så smäller det, sa han och siktade mot Innetorgsgatan.

— Ja, då! sa Anton och sträckte ut den tjocka underläppen för att visa. Då, då...

— Säg det så jag får höra, bad Eva-Lott och blinkade och drog sej i flätorna.

— Jädrars, sa Karl som hann först.

— Satans, sa Anton och bättrade på.

— Bavo, sa lille Bengt och hoppade som en boll.

— Som om, sa Andersson och kände efter om de långa öronen satt kvar.

Ingen vågade komma.

Jo, Alf — då och då steg han rakt över havet och ställde sej på stranden och flinade. Han var problem-barn och ingen ville leka med honom på lekplatsen, ja, ingen fick heller, för den delen.

Och man hörde ju bara vad han sa!

— Era farser är inge, sa han — och det sa han fastän han själv inte hade någon. Min flyger i Afrika och där är det andra doningar, sa han, trots att alla visste att han var utan, om man nu inte räknade den där typen som hans morsa bodde ihop med och som förresten satt inne nu igen. Era är inte ett jota, sa han och var hur fräck som helst.

— Ska du sticka dit du hör hemma eller ska jag peppra dej full? frågade Karl.

— Ja? sa Anton.

— Det är bäst du passar dej, du, sa Eva-Lott, men den lille lede stod där han stod och långspottade som ingenting.

— Atta rej, sa Bengt och viftade med händerna, men det hjälpte inte.

— Som om, sa Andersson och sträckte fram en stor, grov, men inkräktaren bara skrattade i alla fall.

Och hur de nu försökte så fick de inte i väg honom. Karl petade av honom mössan med gevärspipan,

Ur en hunds djupsinniga dagbok

men han bara tog upp den och satte den på sej. Anton satte en sten under näsan på honom, men nej!

Men plötsligt hittade Eva-Lott det rätta sättet.

— Jag ska trollo bort dej, försäkrade hon. Jag ska nog ta reda på va häxerna säger i kväll!

— Då du! sa Bengt.

— Som om, sa Andersson. Och så pyts väck, sa han.

Och problembarnet dröp av.

◇

Men nästa dag var han tillbaka igen, fast på ett försiktigt och smygande vis nu. Han var vit i ansiktet och darrig i kroppen... men han drogs allt närmre, närmre! Alldeles som om han fastnat på kroken och nu bara följde med, med eller mot sin vilja, mot sitt ödes fullbordande.

De som stod på den rätta sidan halade lugnt och avvaktande in...

Allt var som vanligt, men samtidigt så annorlunda. Förorten var som den var, med Sybehör, Tidningar & Cigarett, Tvätt & Stryk, Posten, Läkar- och Tandläkarmottagningen, Järn & Färg, Konditori Valfärden, ja, alltihopa, fast inget att tala om. Och bilarna brummade fram på Innertorgsgatan som alltid... Inget särskilt med det heller, men ändå var det något visst och mystiskt med allting just denna dag!

— Du kommer ihåg ordet, alltså? sa Karl.

— Ja, viskade Eva-Lott lugnande och var redo.

— Fint, sa Anton och förberedde sitt.

— Ska vi tolla bott han nu då? sa Bengt.

— Som om, sa Andersson, alldeles till sej.

— Ssst, sa Karl, för nu var inkräktaren halvvägs upp för slänten, med skräck i ögonen, skälvande genom lemmarna, men samtidigt nyfiken kring mungiporna och fräck i gången, tyckte de. Nu! sa Karl. Nu!

De höll andan under ett par sekunder. Så kastade Anton, Bengt och Andersson ut lakanet som de hade bestämt. Och Eva-Lott tvekade inte utan sa ordet!

— Simalabim! sa hon.

◇

Allt skedde sedan så hastigt. Problembarnet slängde sej utför slänten och rusade upp på vägen och rakt in i havet... och bilen kom

Är du en hundmamma? Hörde du inte vad jag sa. I så fall kan jag fråga om igen!

Är du en gullig hundmamma som älskar oss och låter oss sova i sängen på bästa kudden och ger oss mat, massor med god mat så klart, annars är det väl ingen mening med att tycka om oss.

Är man en valp, liten och silkeslen och lockig och hjärtegod så är väl det minsta man kan begära en bit mat då och då, eller rätt ofta, eller morgon middag och kväll åtminstone va?

Då är vi överens, eftersom du har köpt mig så kan jag väl tala rent ut med dig. Nu hoppar jag upp i ditt knä, och sitter här som en liten silkeslen tjockis och spärrar upp mina ögon tills dom blir jättestora.

Jag är din hund, med stamtavla och lockiga öron och lock på svansen och lockar på magen och tassarna, jag är oemotståndlig.

*

Du minns väl att när du köpte mig och jag var så där vansinnigt liten så mina ögon var dimmiga och blå, så var det ju ett löfte att du skulle ta hand om mig jämnt och vara hemma hos mig. Inte att du skulle sticka iväg och vara borta flera timmar på dan.

Soffan var ju så hög så man skulle väl minst vara en dogg eller något annat jättestort för att kunna hoppa upp i den. Det där hoppet upp i soffan klarar jag som en dans nu.

Då var jag liten som en leksakshund

från vänster i väldigt hög fart och allt bara gnällde och svirrade och pep och sa kras, kras!

Så var allt över.

Alla stelnade i sina rörelser och såg sej omkring på ett nytt sätt.

Det var bara Andersson som pratade.

— Som om? sa han.

med två sidenlappar till öron och så var jag mörkrädd.

Du har väl sett mig nu när jag trottar runt i skogen, försök att hänga med i det sprinterloppet om du kan, spanielmatte.

Det var hemskt vad lite mat jag fick i början, tycker jag i alla fall, ett par hekto köttfärs är väl det minsta man kan begära i alla fall. Och så potatisar och morötter och prinskorv av den minsta sorten, kom inte med stångkorv bara, jag äter den inte.

Sen drygar du förstås ut matsedeln med hundkex och tiotusen sorters hundvitaaminer och sockerbitar. Jag får väl anse att jag inte svälter då. Jag vaknar så fort det blir ljust ute, och rummet vaknar med mig och blir fullt av skuggor och solstrimmor. Då rätar jag ut lederna som är alldeles stela för jag har inte sovit på kudden som du tror jag har sovit under din säng, för att vakta och vara i hugg- och bitaktion. Och så har jag ätit upp en massa knappar eller vad det är som håller ihop madrassen underifrån.

Sådana där madrassknappar är det bästa som finns näst efter choklad och korgmöbler och stolsben och kapott i kuddar.

När jag var riktigt liten snappade jag åt mig ett bronspulver och när du kom in var jag förvandlad till en guldhund, guld-tassar, guld på nosen, guld överallt, raff inte sant?

Nu har jag så långa öron så jag doppar dom i soppa jämt, det är lite retsamt.

*

På morgonen när jag är vaken, men inte du, så vill jag inte störa dig. Det kan ju hända att du möter min skogsbrunnsdjupa blick, men då tittar jag genast åt annat håll. Lätsas upptäcka något intressant på golvet, en trådrulle eller en toffel eller dammtuss.

Men så fort det är riktigt morgon och du sätter på kaffet då är jag med på galoppen, upp i sängen och pussas och river sönder dina nylonstrumpor. Och sen ut i skogen och jagar pinnar och löv och gubbar med välpressade byxor.

Men vad får jag se när jag kommer in igen, jo att du tänker smita iväg någonstans utan mig. Du tänker lämna mig med en toffel, en boll, vatten i en skål och skorpa, och löfte om köttbullar när du kommer hem.

P. S. Köttbullar är nog bra, men kyckling är bättre. Nu sätter jag mig på min runda lilla bak och räcker vacker tass. Får jag lever i morron då eller åtminstone välstekta pannbiffar?... Eleonore

DEN VITA BÅTEN

Sociala notiser

"Den vita båten" går fjärran från dammiga vägar och billköer, som hindrar framfarten.

Den stockholmska ytterskärgården har en stor plats i Roland Svenssons hjärta. Här har han målat och tecknat sedan många år tillbaka. Han har skildrat vresiga havsvidder och idylliska vikar, kobbar och kustsilhuetter, bodar och skärgårdsfolk. Han har följt årstidernas växlingar och fångat skärgårdsvårar och isvidder, blommande somrar och farleder med tätande tjocka och klippor i pinblåst.

Skärgården håller på att förvandlas. Till det som är dömt att försvin-

na hör de vita skärgårdsbåtarna. Deras antal reduceras för varje år; av de fyrtio båtar som var i trafik på 1920-talet återstår i dag knappt mer än ett tiotal. Broar och färjförbindelser har nu åstadkommit en snabbare väg ut till skärgården.

Roland Svensson har i en litografiportfölj skildrat just den vita skärgårdsbåten. "Den vita båten" heter arbetet och består av fem färglitografier. (Bokkonsum 450:—).

Mats Rehnberg har skrivit ett förord, där kulturhistorisk kunnskap ingått förening med varm känsla för Roland Svenssons motiv. Det kom att dröja länge innan reguljära linjer upprättades med skärgården, först på 1850-talet. Under 1900-talets början upplevde den vita skärgårdsflottan sin höjdpunkt och fraktade mellan 1—2 miljoner passagerare per år; det var naturligtvis den intensiva sommartrafiken som orsakade dessa siffror.

"Deras bryggor var våra dansbänor och deras väntsalar vår ungdoms kärlekstempel", säger Mats Rehnberg i sin återblick. "För att egentligen bara ha varit ett tidsbundet samfärdsmedel står den vita skärgårdsbåten vårt hjärta oförklarligt nära."

Nils-Eric Björsson

Arbetsvård i Norden

Ett underskott till Nordiska socialpolitiska kommittén har under ordförandeskap av byråchefen Bergh utarbetat en information om arbetsvårdens organisation och resurser i vart och ett av Nordens länder.

*

Genom att ILO:s detaljerade rekommendation om Vocational Rehabilitation valts som disposition kan läsaren lätt göra jämförelser mellan de olika principer och åtgärder, lagbestämmelser och redogörelse för organisation, institutioner

m. m., som ingår i de fem framställningarna.

Boken, som i första hand är avsedd för arbetsvårdstjänstemännen i Norden, har trycks i lösladssystem. Den kommer att hållas aktuell genom ny- och omtryck, då viktigare förändringar motiverar detta. Dessa kompletteringstryck skall inom varje land distribueras genom den centrala arbetsvårdsmyndigheten.

Utvecklingen inom arbetsvård och medicinsk rehabilitering går f. n. mycket snabbt.

Överläkare Jean Manfred vid Stora Ekebergs sanatorium har lämnat sin tjänst efter 24 år på sjukhuset. Under hans tid som överläkare har bl. a. två stora skärmbildsundersökningar ägt rum i Skaraborgs län och i övrigt har tbc-vården varit framgångsrik. Doktor Manfred fick motta landstingets stora förtjänstmedalj i guld och avtackades livligt vid en avskedshyllning.

Länsföreningens mot hjärt- och lungsjukdomar talan fördes av dess ordf. Bertil Thim, som framförde nuvarande och f. d. patienters varma tack för dr Manfreds omsorg. Dr Manfred har inte bara varit läkare utan nästan som en far för sina patienter och alltid tagit del av deras bekymmer, inte minst de ekonomiska som förr kunde vara svåra innan sjukförsäkringarna ordnats. Herr Thim överlämnade ett konstverk som synligt bevis på patienternas tacksamhet.

Tuberkulosen har alltid varit ett stort problem i Japan — och förblir det alltjämt. När det gäller antalet tuberkulinsprov kan man konstatera en påtaglig ökning, vilket bl. a. har sin grund i att man fått större resurser genom flera nya hälsocentra och använt dessa framförallt i förebyggande och kontrollerande syfte.

Det har också visat sig, att man har fått ned dödssiffrorna, där tuberkulos är sjukdomsorsaken, i ganska imponerande grad. Men att tuberkulos alltjämt är ett mycket svårt problem för läkarna och myndigheterna, det visar det faktum, att man trots allt för exempelvis år 1960 måste notera så många tuberkulos-dödsoffer som 31.884.

Att man har cirka sexhundra sjukhus runtom i landet, som är helt och hållet avsedda för vård av tuberkulossjuka, är också ett tecken på hur allvarligt man alltjämt ser på, måste se på, denna förödande sjukdom.

Vid besök i Malmö
rekommenderas

La Couronne

KOCKUMS
MEKANISKA VERKSTADS AB • MALMÖ • SWEDEN

NYBYGGNADER
UPP TILL
130.000 TONS DW.
KLASSNINGAR
REPARATIONER

REVIGÖR ger god vigör

Känner Ni Er trött och häglös? Orsaken kan vara brist på någon av vitaminerna. Då hjälper REVIGÖR, som har alla 17 olika vitaminämnena i bästa lösliga form: A 16700, B1 2800, D2 2000 IE, B2 7,5, B6 6, pp-fakt. nic. s. 120, nicotylamid 60, calc. pant. 30, kolintartr. 600, C 400, inosit 125, E5, H 1,5, K3 10, PAB 1,5, U 5,5 mg och B12 12,5 γ /100 g.

Bli pigg och
"uppåt" pröva
REVIGÖR redan
idag

Receptfritt på apotek
samt i hälsokostaffärer

AB Carls-Bergs Biokemisk
och Farmaceutisk Fabrik
Göteborg 47

MARMOR, KALKSTEN och GRANIT

INGENJÖRSFIRMAN H. SVENSSON
Villa Daisy, Mariedalsvägen
MALMÖ Tel. 672 01

ALLT i pappersbranschen
billigast från

Skånska Papperscentralen AB

Sallerupsvägen 90, Malmö Ö
Tel. 718 30 - Växel

CAFÉ SLOTTSPARKEN

REKOMMENDERAS

Smörgåsar, luncher, supéer, kaffe med
hembakat bröd, kvällsbeställningar upp till
20 pers., inne- och uteservering, tel. 240 37

GYNNA SVENSK INDUSTRI

Keramik som terapi och hobby

UGNAR, DREJSKIVOR m. m.

Rikhaltigt lager av
GLASYRER, FÄRGER, OXIDER,
LEROR, UGNSTILLBEHÖR etc.

EXPORT & IMPORT

AB KERAMIK

Tel. 08/10 71 17
Box 7283
STOCKHOLM 7

TREVLIGA BRODERIARBETEN

för arbetsterapi

Begär katalog från

Gamlestads Konsthantverk AB

Anders Mattssonsgatan 30
GÖTEBORG N - Telefon 26 36 45

Vård på konvalescenthem ger

Rekreation ● Vila

Vinter ● Sommar

- **KONVALESCENTHEMMET ALSBORG, HELGEVÄRMA**
Telefon: Växjö 0470/601 07 (Kronobergs län)
Plats för 14 gäster
- **FJÄLLFARARGÄRDENS KONVALESCENTHEM, UNDERSÅKER** (Jämtlands län)
Telefon: Undersåker 11 — Plats för 24 gäster
- **KONVALESCENTHEMMET BJÖRKEFORS, EDSBJÖRKE** (Värmlands län)
Telefon: Sunne 0565,271 65 — Plats för 26 gäster
- **FRITIDSGÅRDEN RAMNÄS, Postfack 42, TORUP**
Telefon: Torup 138 (Hallands län)
Plats för 20 gäster
- **KONVALESCENTHEMMET ÅSEN, ÅSLJUNGA**
Telefon: Klippan 600 09 (Kristianstads län)
Plats för 20 gäster
- **LÄNGASJÖNS SEMESTERHEM, ASARUM**
(öppet under sommarsäsong) (Blekinge län)
Telefon: Södra Hoka 11 — Vintertid Karlshamn 0454/11566
Plats för 22 gäster
- **SVANHOLMENS VILOHEM, SVANSHALS, OSBY**
(öppet under sommarsäsong) (Malmöhus län)
Telefon: 0479/117 14 — Exp.: Kamregatan 3, MALMÖ C
Telefon: 040/97 53 44 — Plats för 27 gäster

Förfrågan om plats

göres av sanatoriepatient hos sanatoriets kurator och för den som ej vistas på sanatorium hos dispensären eller genom Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjukas lokal-föreningar

Eftervård ● Förebyggande vård

i avkopplande miljö och natursköna trakter